

Røgfri Ungdomsuddannelser i Region Syddanmark

Erfaringer fra et partnerskab om rygeforebyggelse

Simone Gad Kjeld
Dina Danielsen
Lotus Sofie Bast

***Røgfri Ungdomsuddannelser* i Region Syddanmark**
Erfaringer fra et partnerskab om rygeforebyggelse

Simone Gad Kjeld
Dina Danielsen
Lotus Sofie Bast

Internt review: Maria Holst Algren

Copyright © 2022
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Uddrag, herunder figurer og tabeller, er tilladt mod tydelig kildegengivelse.

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-7899-573-5

Statens Institut for Folkesundhed
Stu­diestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Rapporten kan downloades fra www.sdu/sif

Forord

De seneste mange år har rygning været et vigtigt politisk emne, og et særligt mål har været at skabe en røgfri fremtid, hvor danske børn og unge ikke begynder at ryge. Over en årrække er der igangsat en række initiativer både i form af lovgivning og initiativer i kommuner, regioner og civilsamfund. Blandt andet blev det i 2012 i grundskolen forbudt at ryge på matriklen, mens det i 2020 blev udvidet til at gælde hele skoletiden. I 2021 blev dette også indført ved lov på ungdomsuddannelserne.

I Region Syddanmark besluttede regionsrådet sig for at gøre en ekstra indsats for at holde de unge fra cigaretterne ved at iværksætte en omfattende indsats på regionens ungdomsuddannelser. Dette udmundede i projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*, der blev gennemført fra 2018 og tre år frem, med det formål at understøtte ungdomsuddannelserne i arbejdet med røgfrihed og skabe et partnerskab på tværs af aktører i regionen. Partnerne inkluderer ungdomsuddannelserne, regionen og kommunerne.

Formålet med denne rapport er at opsamle erfaringer fra projektet. Særligt er der fokus på implementeringen af indsatser på ungdomsuddannelserne, og hvorledes de forskellige aktører har oplevet samarbejdet i partnerskabet omkring projektet. Rapportens resultater omkring implementering og partnerskaber kan endvidere føde ind i kommende projekter – også på andre fagområder end tobak. En stor tak skal lyde til alle de involverede i projektet, og som har bidraget til evalueringen af dette, herunder bl.a. kommunerne og ungdomsuddannelserne. Rapportens resultater vidner om, at rygeforebyggelsen er hjulpet godt på vej af gode partnerskaber på tværs i regionen.

Rapporten henvender sig til fagprofessionelle og beslutningstagere, der arbejder med – og interesserer sig for – tobak og rygeforebyggelse, både i kommunerne og på ungdomsuddannelserne.

Evalueringen er udført for Region Syddanmark af en projektgruppe på Statens Institut for Folkesundhed, SDU. Projektgruppen består af akademisk medarbejder Simone Gad Kjeld, forsker Dina Danielsen og seniorforsker Lotus Sofie Bast.

Stephanie Lose,
Regionsrådsformand i Region Syddanmark

Morten Grønbæk,
Direktør, Statens Institut for Folkesundhed

Indhold

Forord.....	3
Sammenfatning.....	5
1 Baggrund.....	7
1.1 Røgfri Ungdomsuddannelser i Region Syddanmark.....	7
1.1.1 Indsatser i projektet.....	7
1.1.2 Mål for projektet.....	9
1.2 Evaluering af projekt <i>Røgfri Ungdomsuddannelser</i>.....	9
2. Metode.....	10
2.1 Spørgeskemaundersøgelse.....	10
2.1.1 Spørgeskemaundersøgelsen.....	10
2.1.2 Dataindsamling.....	10
2.1.3 Karakteristik af deltagende ungdomsuddannelser.....	11
2.1.4 Præsentation af spørgeskemaundersøgelsens resultater.....	12
2.2 Interviewundersøgelse.....	12
2.2.1 Rekruttering og indsamling af empiri.....	12
2.2.3 Karakteristik af deltagende ungdomsuddannelser og kommuner.....	13
2.2.4 Analysemetode.....	13
3 Resultater af spørgeskemaundersøgelsen.....	15
3.1 Rygning.....	15
3.1.1 Rygeadfærd.....	15
3.1.2 Rygeregler og efterlevelse.....	17
3.1.3 Ændring i rygeadfærd.....	19
3.2 Snus og nikotinposer.....	20
3.2.1 Brug af snus og nikotinposer.....	20
3.2.2 Ændring i forbruget af snus eller nikotinposer.....	21
3.3 Implementering – anvendelse af materialer.....	22
3.4 Holdninger og opbakning.....	25
3.5 Partnerskaber.....	26
3.6 Andet og fremtidigt arbejde med rygeforebyggelse.....	28
4 Resultater af interviewundersøgelsen.....	30
4.1 Ungdomsuddannelserne.....	30
4.1.2 Implementering af røgfri skoletid.....	30
4.1.3 Rygeadfærden på nuværende tidspunkt.....	33
4.1.4 Rygeforebyggelse på nuværende tidspunkt.....	34
4.1.5 Snus.....	35
4.1.6 Rygning i forhold til andre sundhedsudfordringer.....	36
4.1.7 Betydning af lovgivningen.....	36
4.1.8 Betydning af partnerskabet.....	37
4.1.8 Arbejdet med materialer.....	37
4.2 Kommuner.....	38
4.2.1 Samarbejde mellem kommuner og ungdomsuddannelser.....	38
4.2.2 Ressourcer til at arbejde med rygeforebyggelse.....	40
4.2.3 Snus.....	41
4.2.4 Mental sundhed.....	41
4.2.5 Betydning af partnerskabet.....	42
4.2.6 Arbejdet med materialer og indsatser.....	42
5. Diskussion.....	44
5.1 Implementering af indsatserne.....	44
5.2 Samarbejde i partnerskabet.....	45
5.3 Målopfyldelse.....	47
5.4 Metodiske overvejelser.....	47
5.5 Implikationer for praksis.....	48
6 Referencer.....	50

Sammenfatning

Forebyggelse af rygning er et vigtigt fokuspunkt på den politiske agenda, og særligt unges rygning har i en årrække været genstand for en række forebyggende initiativer og lovgivning. Et af disse initiativer er partnerskabet *Røgfri Fremtid*, som er igangsat af Kræftens Bekæmpelse og TrygFonden i 2017, med det formål at forebygge, at børn og unge starter med at ryge. Partnerskabet tæller over 70 partnere, som omfatter både kommuner, ungdomsuddannelser, virksomheder og foreninger. Region Syddanmark har i den forbindelse igangsat projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*, som har til formål at understøtte ungdomsuddannelserne i regionens arbejde med røgfrihed og skabe et netværk til at støtte op herom på tværs af aktører i regionen.

Projektet omfatter alle ungdomsuddannelser i Region Syddanmark, herunder almen studentereksamen (STX), teknisk studentereksamen (HTX), merkantil studentereksamen (HHX), HF-eksamen (HF), erhvervsuddannelser (EUC og EUD), forberedende grunduddannelse (FGU), ungdomsuddannelse for unge med særlige behov (STU), voksen- og efteruddannelse (VUC) og kortere kurser.

Der er en række indsatser og tiltag knyttet til projektet, herunder en regional oversigt over røgfri ungdomsuddannelser, kåring af årets røgfri ungdomsuddannelse, kurser, hjemmeside, kampagne-materiale, kickoff-arrangementer og temamøder, indsatser omkring snus og lokalt samarbejde med kommuner (for uddybning af indsatskomponenterne, se Tabel 2).

Formålet med nærværende rapport er at evaluere projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*, og hvilken betydning projektet har haft for ungdomsuddannelsernes arbejde med rygeforebyggelse i praksis. Evalueringen fokuserer overordnet set på to områder:

- 1) Implementering af indsatserne
- 2) Samarbejde i partnerskabet

Hvert af disse områder bidrager med vigtig viden omkring strategisk og målrettet forebyggelse, hvilket kan styrke den fremtidige rygeforebyggelse i Region Syddanmark, samt implementering/arbejdet med andre sundhedsfremmende og forebyggende indsatser, eksempelvis indsatser, der kan fremme de unges mentale helbred.

Evalueringen af *Røgfri Ungdomsuddannelser* er baseret på del-undersøgelser, en spørgeskemaundersøgelse og en interviewundersøgelse. Spørgeskemaundersøgelsen er udført blandt repræsentanter fra ungdomsuddannelser i Region Syddanmark. I alt har 67 (68 %) besvaret alle spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen, mens 20 delvist har besvaret undersøgelsen (21 %).

Interviewundersøgelsen er udført blandt repræsentanter fra ungdomsuddannelserne og kommunerne i regionen. I alt blev 23 interviews udført, hvoraf 13 var blandt ungdomsuddannelserne og 10 blandt kommuner. Interviewene er analyseret med udgangspunkt i en tematisk analyse, hvor de vigtigste pointer og forskelligheder på tværs af interviewene fremhæves.

Overordnede fund

På baggrund af nærværende evaluering er der en række pointer, der med fordel kan overvejes i det fremtidige arbejde med rygeforebyggende og andre sundhedsfremmende indsatser målrettet elever på ungdomsuddannelserne. Blandt andet peger evalueringen på, at det er essentielt at have fokus på, at ungdomsuddannelserne er vidt forskellige i deres strukturering og opbygning, elevsammensætning og ressourcer til at arbejde med diverse tiltag. Især FGU-skolerne, men også erhvervsuddannelserne, som ofte har mange elever, der ryger, sammenlignet med gymnasierne, har oplevet det som en større opgave at skabe en kulturforandring i forhold til rygning. Inddragelse af elevråd og samarbejde på tværs af forskellige aktører, herunder kommunen og regionen, har bidraget positivt til at implementere røgfri skoletid.

Der er generelt færre, der ryger, på tværs af alle uddannelses typerne på nuværende tidspunkt sammenlignet med tidligere. Mange på ungdomsuddannelserne og i kommunerne fremhæver, at vidensdeling og erfaringsudveksling bidraget positivt i forhold til deres arbejde med at forebygge rygning.

Generelt kan det fremhæves, at de ungdomsuddannelser, hvor der er flere, der ryger, kræver flere ressourcer og mere understøttelse end de øvrige ungdomsuddannelser; erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne har således større udfordringer med elever, der ryger, sammenlignet med gymnasierne, og FGU-skolerne har generelt en elevgruppe karakteriseret af stor udsathed sammenlignet med de andre uddannelses typer.

I nedenstående tabel 1 ses en oversigt over de overordnede fund, som evalueringen peger på.

Tabel 1. Overordnede fokusområder fremhævet i evalueringen

Overordnede fokusområder
På tværs af uddannelses typerne arbejdes der godt med rygeforebyggelsen, men særligt FGU-skoler og erhvervsuddannelserne mangler mere støtte i det rygeforebyggende arbejde
Brugen af rygestopkurser og lignende er sparsom på ungdomsuddannelserne
Snus og nikotinposer opleves som en stor udfordring på tværs af alle uddannelses typer
For nogle elever er rygning kun én ud af mange udfordringer. En mere helhedsorienteret indsats kan indtænkes
Mental sundhed er tæt forbundet til arbejdet med rygeforebyggelse
En gruppe unge, herunder eleverne på FGU-skolerne, har brug for en særlig indsats
Partnerskaber opleves som vigtige i det rygeforebyggende arbejde
Rygeforebyggelse på tværs af de arenaer, som de unge færdes i, f.eks. i fritidslivet og i erhvervslivet, kan med fordel styrkes

1 Baggrund

Rygning er den enkeltfaktor, som har størst negativ indflydelse på folkesundheden i Danmark. Rygning øger således risikoen for flere alvorlige sygdomme, herunder hjertekarsygdomme og lungekræft, og omtrent hver fjerde dødsfald kan tilskrives tobaksforbrug (1). Forskningen peger på, at tidlig rygedebut er forbundet med større nikotinafhængighed og en højere sandsynlighed for at udvikle alvorlige følgesygdomme af rygning (2). Samtidig viser undersøgelser, at børn og unges hjerter er særligt påvirkelige af nikotineksposering, der kan hæmme hjernens udvikling og indlærings-evne (3). De seneste mange år har rygning været et vigtigt emne på den politiske dagsorden, og et særligt mål har været at skabe en røgfri fremtid, hvor danske børn og unge ikke begynder at ryge. Over en årrække er en række initiativer igangsat på et lovgivningsmæssigt og mere lokalsamfundsmæssigt niveau. Blandt andet blev det i 2012 i grundskolen forbudt at ryge på skolematriklen, mens det i 2020 blev udvidet til at gælde hele skoletiden. I 2021 blev dette også indført på ungdomsuddannelserne.

I 2017 indledte Trygfonden og Kræftens Bekæmpelse partnerskabet Røgfri Fremtid, som tager udgangspunkt i følgende tre hovedbudskaber (4):

- Børn og unge har ret til at vokse op uden røg, og sammen tager vi ansvar for, at det bliver muligt.
- Sammen vil vi skabe en røgfri fremtid, hvor flere børn og unge får bedre muligheder for at skabe sig et sundt og godt liv.
- Sammen vil vi sikre, at færre ryger, så færre bliver syge af tobaksrøg.

Partnerskabet Røgfri Fremtid tæller mere end 70 partnere, herunder regioner, kommuner, ungdomsuddannelser, virksomheder og foreninger. Foruden Region Syddanmark er alle kommuner i regionen en del af partnerskabet.

1.1 Røgfri Ungdomsuddannelser i Region Syddanmark

I 2018 blev det treårige projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser* igangsat. Projektet er et samarbejde mellem de 22 kommuner i Region Syddanmark, ungdomsuddannelserne, Kræftens Bekæmpelse og Region Syddanmark. Formålet er at øge motivationen til at arbejde med røgfrihed på ungdomsuddannelserne ved hjælp af et partnerskab på tværs af aktører omkring indsatsen. Projektet repræsenterer et bredt udsnit af alle typer af ungdomsuddannelser, herunder almen studentereksamen (STX), teknisk studentereksamen (HTX), merkantil studentereksamen (HHX), HF-eksamen (HF), erhvervsuddannelser (EUC og EUD), forberedende grunduddannelse (FGU), ungdomsuddannelse for unge med særlige behov (STU), voksen- og efteruddannelse (VUC) samt kortere kurser.

1.1.1 Indsatser i projektet

En række indsatser er udviklet og implementeret i forbindelse med projektet. Nogle indsatser er udviklet fra projektets start, mens andre indsatser er udviklet undervejs efter behov. Uafhængigt af Region Syddanmarks indsats havde fire syddanske ungdomsuddannelser allerede indført røgfri skoletid. Disse ungdomsuddannelser har særligt bidraget i starten af projektet, men også løbende,

med viden og erfaringer til udvikling af indsatser og indførslen af røgfri skoletid. I tabel 2 ses en oversigt over indsatser i projektet.

Tabel 2. Oversigt over indsatser og komponenter i projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*

Indsatser	Komponenter i indsatsen
Røgfri skolekort	<p>Certificering af ungdomsuddannelsers indførsel af røgfri-regler. Der var forskellige niveauer at implementere røgfri-regler på, og hvert niveau blev angivet med en farve på et offentligt tilgængeligt regionalt kort. Niveauerne var:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Rygning på skolens matrikel tilladt ● Røgfri matrikel ● Røgfri skoletid ● Røgfri skole og arbejdstid <p>Hver gang en ungdomsuddannelse valgte et nyt niveau for røgfri-regler, blev farven tilsvarende ændret på kortet.</p>
Årets røgfri ungdomsuddannelse	<p>Årlig kåring af årets røgfri ungdomsuddannelse udvalgt af en dommerkomite bestående af repræsentanter fra regionsrådet, Danske Gymnasier og Danske Erhvervsskoler. I både år 2019 og 2020 var tre ungdomsuddannelser nomineret til årets røgfri ungdomsuddannelse, mens kåringen blev aflyst i 2021 grundet COVID-19. Vinderen blev kåret ved et arrangement på vinderskolen, og i forbindelse med nomineringerne blev der lavet tre små film med elever på ungdomsuddannelserne. Filmene blev bl.a. brugt på sociale medier.</p>
Kurser	<p>Efter aftale med Kræftens Bekæmpelse afholdtes kurset "Røgfrit liv – korte samtaler med unge om tobak" lokalt i Region Syddanmark efter behov. Kurset rustede deltagerne til at tale med eleverne om deres rygevaner og hjælp. Regionen har afholdt alle udgifter i forbindelse med kurserne (forplejning, lokale, materialer til kurser, m.m.).</p>
Hjemmeside	<p>I 2019 blev en hjemmeside om røgfrit Syddanmark udviklet. Denne samlede erfaringer og gode råd omkring røgfri skoletid. Hjemmesiden eksisterede under hele projektet og bestod bl.a. af materialer og film om røgfri skoletid og links til rygestoptilbud.</p>
Kampagnemateriale	<p>Ungdomsuddannelser kunne bestille kampagnematerialer i form af bannere og roll-ups for at synliggøre røgfri skoletid over for elever og besøgende. Banneret var tiltænkt hovedindgangen, mens roll-ups var til indendørs brug ved f.eks. indgange eller opholdsrum.</p>
Kickoff-arrangementer og temamøder	<p>I efteråret 2018 blev tre kickoff-arrangementer afholdt i henholdsvis Kolding, Esbjerg og Odense. Omkring halvdelen af regionens ungdomsuddannelser, og langt størstedelen af kommunerne var repræsenteret. Møderne dannede grundlag for en opmærksomhed blandt både kommuner og ungdomsuddannelser i forhold til at drøfte mulighederne for røgfri skoletid.</p>
Snus	<p>Undervejs i projektet pegede undersøgelser på en øget efterspørgsel blandt de unge på snus, tyggetobak og nikotinposer. På baggrund af dette blev der i 2020 etableret et samarbejde mellem Region Hovedstaden, Region Syddanmark, Odense Kommune, Silkeborg Kommune og ti kommuner på Vestegnen og Sydamerica om at udvikle informationsmateriale om nikotin og afhængighed. Hjemmesiden www.myteromsnus.dk blev udviklet.</p>
Lokalt samarbejde med kommuner	<p>Alle kommuner fik besøg af regionen det første år, hvor der blev gjort opmærksom på eksisterende forebyggelsestiltag omkring rygning.</p>
Yderligere tilbud	<p>Sparring om røgfri skoletid, studietid, gratis hjælp til rygestop, tilbud om deltagelse på elevrådsmøder og personalemøder, kommunikation om information til diverse platforme, pop-up events på ungdomsuddannelserne</p>

1.1.2 Mål for projektet

For projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* blev følgende overordnede mål sat:

1. Rygeandelen blandt unge i Region Syddanmark er faldet til under 10 % målt i Sundhedsprofilen (5).
2. Alle ungdomsuddannelser har som minimum røgfri skoletid, og mindst halvdelen har også røgfri arbejdstid.
3. Mindst en tredjedel af FGU-skolerne har røgfri skole- og arbejdstid.
4. Mindst halvdelen af de videregående uddannelser forholder sig aktivt til forebyggelse af tobak på studiestedet¹.

1.2 Evaluering af projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*

Formålet med nærværende rapport er at evaluere projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*, og hvilken betydning projektet har haft for ungdomsuddannelsernes arbejde med rygeforebyggelse i praksis.

Evalueringen fokuserer overordnet set på to områder, **1) implementering af indsatserne** samt **2) samarbejde i partnerskabet**. Hvert af disse områder bidrager med vigtig viden omkring strategisk og målrettet forebyggelse, hvilket kan styrke den fremtidige rygeforebyggelse i Region Syddanmark samt implementering/arbejdet med andre sundhedsfremmende og forebyggende indsatser.

1) Implementering af indsatserne

Evaluering af implementeringen af *Røgfri Ungdomsuddannelser* har til formål at undersøge, hvordan ungdomsuddannelserne har implementeret materialer og regler i praksis, samt hvilken betydning dette har haft for elever og ansattes adfærd. Her undersøges, hvordan ungdomsuddannelser har arbejdet med at blive røgfri gennem indsatserne i *Røgfri Ungdomsuddannelser*, herunder brug af f.eks. kurser, materiale, netværk og priser.

2) Samarbejde i partnerskabet

Evalueringen af samarbejdet i partnerskabet indebærer en undersøgelse af partnerskabets betydning for rygeforebyggelse i praksis mellem kommuner, ungdomsuddannelser og regionen. Formålet er at undersøge, hvordan de involverede oplever samarbejdet, og hvilken rolle partnerskabet har haft for rygeforebyggelsen i praksis.

---

¹ Dette mål evalueres ikke i nærværende rapport, da de tre første mål blev prioriteret først. Projektet blev således koncentreret om de yngste målgrupper først, for også at sætte størst fokus på forebyggelse af rygestart. Det var en prioritering, at der i forvejen var (og er) et tæt samarbejde med kommunerne i forhold til børn og unge generelt og i relation til sundhed i folkeskolen.

2. Metode

Evalueringen af *Røgfri Ungdomsuddannelser* består af to del-undersøgelser; 1) en kvantitativ del, som indebærer en spørgeskemaundersøgelse blandt repræsentanter fra ungdomsuddannelser i Region Syddanmark, og 2) en kvalitativ del, hvor der er foretaget interviews med repræsentanter fra ungdomsuddannelser og kommunerne i Region Syddanmark. I nedenstående kapitel beskrives metoderne til hver undersøgelse nærmere.

2.1 Spørgeskemaundersøgelse

Der er udsendt et spørgeskema til repræsentanter fra ungdomsuddannelserne i Region Syddanmark. I nedenstående beskrives udviklingen af spørgeskemaet og procedurerne omkring dataindsamling, foruden en karakteristik af de deltagende ungdomsuddannelser og en beskrivelse af, hvordan resultaterne præsenteres i evalueringen.

2.1.1 Spørgeskemaundersøgelsen

Spørgeskemaet er udviklet til at afdække en række emner omkring arbejdet med rygeforebyggelse på ungdomsuddannelserne. Spørgeskemaet søger blandt andet at besvare spørgsmål relateret til, hvordan projektet er implementeret, herunder brug af materialer, regler på ungdomsuddannelserne og håndhævelse af disse regler. Desuden afdækkes holdninger til projektet og rygning generelt blandt ungdomsuddannelserne, samt hvordan rygeadfærden har ændret sig siden indførelsen af røgfri skoletid og ser ud på nuværende tidspunkt. Der er endvidere en række spørgsmål relateret til brugen af snus.

2.1.2 Dataindsamling

Hver ungdomsuddannelse i Region Syddanmark har minimum én kontaktperson registreret i forbindelse med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*. Forud for denne evaluering har en kontaktperson i Region Syddanmark kontaktet alle syddanske ungdomsuddannelser med henblik på at opdatere kontaklisten. Med udgangspunkt i denne opdaterede kontakliste er hver ungdomsuddannelse i Region Syddanmark inviteret til at deltage i spørgeskemaundersøgelsen via en mail udsendt fra SurveyXact med link til deltagelse i undersøgelsen. Der er udsendt link til spørgeskemaet til den oprindelige kontaktperson i projektet i de tilfælde, hvor ungdomsuddannelser ikke er vendt tilbage med en opdateret kontaktperson.

Spørgeskemaet er udsendt til i alt 97 respondenter, hvoraf 67 (68 %) har besvaret alle spørgsmål i spørgeskemaet. I alt har 77 respondenter (79 %) delvist eller helt besvaret spørgeskemaet. Ud af de 98 respondenter har 55 haft en opdateret kontaktperson. Ud af disse 55 har 47 besvaret spørgeskemaet. Dataindsamlingen foregik fra den 3. marts 2022 og blev afsluttet den 18. april 2022. Der er udsendt i alt to påmindelser til respondenter, som ikke har besvaret spørgeskemaet.

2.1.3 Karakteristik af deltagende ungdomsuddannelser

I nedenstående tabel 3 ses en oversigt over alle respondenter på ungdomsuddannelserne i Region Syddanmark, der har besvaret spørgeskemaundersøgelsen, opdelt på forskellige karakteristika. Her er uddannelsestype desuden opdelt på alle inviterede respondenter på ungdomsuddannelserne. Dette er for at give en indikation af, hvor repræsentative de ungdomsuddannelser, der har besvaret spørgeskemaet, er sammenlignet med alle inviterede ungdomsuddannelser.

Tabel 3. Karakteristik af respondenter, der har delvist eller helt besvaret spørgeskemaundersøgelsen

Karakteristik	Ungdomsuddannelser, der har besvaret		Alle inviterede ungdomsuddannelser	
	Antal	%	Antal	%
Total	77	79	97	100
Uddannelsestype				
Gymnasier	37	48	42	43
Erhvervsuddannelser	15	19	20	21
FGU-skoler	12	16	16	16
VUC & HF samt kortere kurser	10	13	15	15
Andre*	3	4	4	4
Funktion				
Leder, f.eks. afdelings- eller pædagogisk leder, rektor eller direktør	63	82	-	-
Lærer/underviser	7	9	-	-
Anden, f.eks. kommunikationsmedarbejder, studievejleder	7	9	-	-
Tidspunkt for deltagelse i projekt <i>Røgfri Ungdomsuddannelser</i>				
Skoleåret 2018/2019 (dvs. da projektet blev igangsat i Region Syddanmark)	15	20	-	-
Skoleåret 2019/2020	8	11	-	-
Skoleåret 2020/2021	25	34	-	-
Skoleåret 2021/2022	11	15	-	-
Det ved/husker jeg ikke	15	20	-	-

*Grundet få respondenter, som har rapporteret andre uddannelsestyper, er disse ekskluderet fra analyser opdelt på typer af uddannelse i resultatafsnittet.

Som det ses i tabel 3, er omtrent halvdelen af de inkluderede respondenter på en gymnasial uddannelse (48 %), 19 % på erhvervsuddannelser, 16 % på FGU-skoler, 13 % på VUC & HF samt kortere kurser og 4 % på andre uddannelsestyper. VUC & HF repræsenterer i denne opdeling de ungdomsuddannelser, der netop tilbyder begge uddannelser. Der vil være tilfælde, hvor uddannelsesinstitutioner med gymnasiale uddannelser også tilbyder f.eks. HF-eksamen, men i denne opdeling vil de være omfattet i kategorien gymnasier. Der er ikke markante forskelle blandt de respondenter, der har besvaret spørgeskemaet, og alle, som er inviteret til undersøgelsen i forhold til uddannelsestype. Der er dog lidt flere respondenter på gymnasier, der har deltaget i undersøgelsen (48 %), sammenlignet med andelen af inviterede (43 %).

Størstedelen af besvarelsene stammer fra ledere (82 %), mens 9 % er undervisere/lærere, og de resterende 9 % har en anden funktionstype, f.eks. kommunikationsmedarbejder eller studievejleder. Omkring en femtedel (20 %) blev en del af projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* i skoleåret 2018/2019, dvs. da projektet blev igangsat i Region Syddanmark, mens en tredjedel (34 %) blev det i skoleåret 2020/2021. Omkring en femtedel (20 %) ved eller husker ikke, hvornår de blev en del af projektet.

2.1.4 Præsentation af spørgeskemaundersøgelsens resultater

Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen præsenteres hovedsageligt i tabeller og figurer. I hver tabel og figur angives forekomsten angivet i procent (%), som har angivet et bestemt svar til det pågældende spørgsmål. Det præcise antal respondenter, som har besvaret hvert spørgsmål, vil ikke fremgå i præsentation af data. Dette er dels af hensyn til datasikkerhed, og dels vil antal besvarelser ved hvert spørgsmål variere som følge af, at ikke alle respondenter har besvaret hele spørgeskemaet. Desuden er enkelte spørgsmål kun vist, hvis respondenter har svaret noget bestemt i et tidligere spørgsmål. Dette drejer sig om spørgsmål, som handler om samarbejde med kommunen, dvs. hvis respondenter har svaret, at de intet samarbejde har haft med kommunen, vil uddybende spørgsmål omkring samarbejdet ikke vises til respondenterne. Det har været muligt at angive flere svar til nogle af spørgsmålene. Det fremgår af figurteksten, hvor det er aktuelt.

Resultaterne præsenteres dels overordnet for alle deltagende uddannelsesinstitutioner, og dels opdelt på type af uddannelse, hvor det er relevant. Overordnet set deles uddannelserne ind i grupperne; gymnasier, erhvervsuddannelser, FGU-skoler samt en gruppe af VUC & HF samt kortere kurser.

2.2 Interviewundersøgelse

Den kvalitative interviewundersøgelse har fokuseret på ungdomsuddannelsernes konkrete erfaringer med at implementere røgfri skoletid, og på hvordan uddannelserne og kommunerne har oplevet samarbejdet. Undersøgelsen har taget udgangspunkt i følgende forskningsspørgsmål:

1. Hvordan har arbejdet med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* foregået?
2. Hvordan har *Røgfri Ungdomsuddannelser* ændret på ungdomsuddannelsernes praksis?
3. Hvordan har *Røgfri Ungdomsuddannelser* påvirket holdningerne til rygeforebyggelse på ungdomsuddannelserne?
4. På hvilke måder har partnerskabet haft betydning for arbejdet med røgfrihed på ungdomsuddannelserne?

2.2.1 Rekruttering og indsamling af empiri

Det empiriske grundlag består af 13 online semistrukturerede interviews med undervisere og ledere fra forskellige ungdomsuddannelser, herunder FGU-skoler, gymnasier, erhvervsuddannelser og VUC & HF. Ud af disse er 12 individuelle, og ét interview er med to personer fra én uddannelsesinstitution. Desuden er der foretaget 10 online semistrukturerede interviews med sundhedskonsulenter/ledere i kommunen. Heraf er ni individuelle interviews, og ét interview er med to personer i den pågældende kommune. Disse har været kontaktpersoner til ungdomsuddannelserne i forbindelse med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*. Informanterne er rekrutteret på baggrund af en liste af kontaktpersoner for henholdsvis ungdomsuddannelser og kommuner. Tværsektorielt samarbejde har bistået med kontaktoplysninger og assistance til at rekruttere relevante informanter. Ungdomsuddannelserne og kommunerne er kontaktet per mail.

Udførelsen af de semistrukturerede interviews har været understøttet af interviewguides. Interviewguiderne er udarbejdet med udgangspunkt i temaer, som følger forskningsspørgsmålene og har været med til at sikre, at alle temaer blev berørt i hvert interview (6). Der er anvendt to forskellige, men dog overlappende, interviewguides til henholdsvis ungdomsuddannelser og kommuner. Variationen har mest bestået i at tilpasse spørgsmålene, så de tog hensyn til informanternes forskellige arbejdsopgaver i hverdagen og i forbindelse med projektet, mens de strukturerende temaer har været de samme.

Forud for interviewene er informanterne orienteret om, at interviewet optages med henblik på at blive transskriberet og analyseret efterfølgende samt at alle regler for håndtering og opbevaring af data overholdes, og at personhenførbare data (f.eks. navne og uddannelsesinstitution) anonymiseres ved publicering af forskningsresultater. Deltagersamtykke er endvidere vedhæftet i invitationen til interviewet. Efterfølgende er alle interviews lyttet igennem, og noter er skrevet ned undervejs.

2.2.3 Karakteristik af deltagende ungdomsuddannelser og kommuner

I nedenstående tabel 4 ses en karakteristik af de deltagende ungdomsuddannelser i de kvalitative interviews.

Tabel 4. Karakteristik af interviews på ungdomsuddannelser

Karakteristik	Antal
Total antal interviews	13
Uddannelsestype	
Gymnasier	7
Erhvervsuddannelser	4
FGU-skoler	2
Funktion*	
Rektor eller direktør	7
Afdelings- eller uddannelsesleder	3
Lærer/underviser	4

*Grundet ét interview med to personer summerer antallet under funktion ikke op til det totale antal af interviews.

Som det fremgår af tabel 4, er i alt 13 interviews foretaget blandt repræsentanter fra ungdomsuddannelserne. Syv interviews er foretaget blandt informanter på gymnasiale uddannelser, fire på erhvervsuddannelser og to på FGU-skoler. Størstedelen af de interviewede er på leder- eller rektor/direktørniveau, men også fire lærere/undervisere har deltaget i interviews. Hvad angår de kvalitative interviews blandt kommuner, er der i alt foretaget 10 interviews. Størstedelen af de interviewede er sundhedskonsulenter eller -koordinatorer i kommunen.

2.2.4 Analysemetode

Analysen har taget udgangspunkt i de fire forskningsspørgsmål og bygger på principperne for en tematisk analyse, hvor formålet er at identificere, organisere og beskrive vigtige, men ikke nødvendigvis alle, forhold i et datamateriale (7). Analysemetoden består i, at der indledningsvist er lavet en beskrivelse af pointerne i det samlede interviewmateriale med relevans for evalueringens fokus, nemlig erfaringer med implementering af røgfri skoletid samt partnerskabets betydning for arbejdet med projektet. Dernæst er mere overordnede temaer defineret, som går på tværs af de forskellige pointer i materialet. Et tema skal her forstås som et begreb, der meningsfuldt kan beskrive noget,

der er tilbagevendende i materialet, selvom det manifesterer sig på mere eller mindre forskellige måder i interviewene (8).

3 Resultater af spørgeskemaundersøgelsen

I følgende kapitel præsenteres resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen. Kapitlet er delt op i seks underafsnit, der belyser emnerne rygning (herunder rygeregler og håndhævelse), snus og nikotinposer, implementering (anvendelse af materialerne fra *Røgfri Ungdomsuddannelser*), holdninger og opbakning, partnerskaber, samt andet og fremtidigt arbejde med rygeforebyggelse.

3.1 Rygning

I dette afsnit om rygning præsenteres den aktuelle rygeadfærd på uddannelserne, rygeregler, og hvordan de efterleves, samt ændringer i rygning siden indførslen af røgfri skoletid.

3.1.1 Rygeadfærd

Først og fremmest er respondenterne blevet bedt om at vurdere, hvor stor en procentdel af skolens elever og ansatte, som ryger dagligt. Denne andel er derfor ikke nødvendigvis begrænset til andelen, der ryger i skoletiden, men er et udtryk for den overordnede andel, der ryger blandt skolens elever og ansatte.

På tværs af alle uddannelsesstyper vurderer respondenterne, at der i gennemsnit er 17 % af eleverne, som ryger dagligt (data ikke vist). I tabel 5 ses en oversigt over den vurderede andel af elever, der ryger dagligt, fordelt på uddannelsestype.

Tabel 5. Vurderede andel af elever, der ryger

Uddannelsestype	Daglig rygning	Minimum-maksimum
Gymnasier	8 %	1,5-20 %
Erhvervsuddannelser	22 %	2-70 %
FGU-skoler	33 %	10-60 %
VUC & HF samt kortere kurser	25 %	5-50 %

Som det ses i tabel 5, er der relativt set stor forskel på den vurderede andel af daglig rygning uddannelsestyperne imellem. På gymnasierne vurderes det, at der er 8 % af eleverne, der ryger dagligt, mens det på erhvervsuddannelser er 22 %, på FGU-skoler er 33 % og på VUC & HF samt kortere kurser er 25 %. Der ses dog en stor spredning på respondenternes vurdering, som f.eks. spænder fra, at nogle vurderer, at omkring 1,5 % af eleverne ryger dagligt, til helt op mod 70 %.

I gennemsnit er der, ifølge respondenterne, 6 % af de ansatte på ungdomsuddannelserne, der ryger dagligt (data ikke vist). I tabel 6 ses en oversigt over andelen af ansatte, der ryger dagligt, fordelt på uddannelsestype.

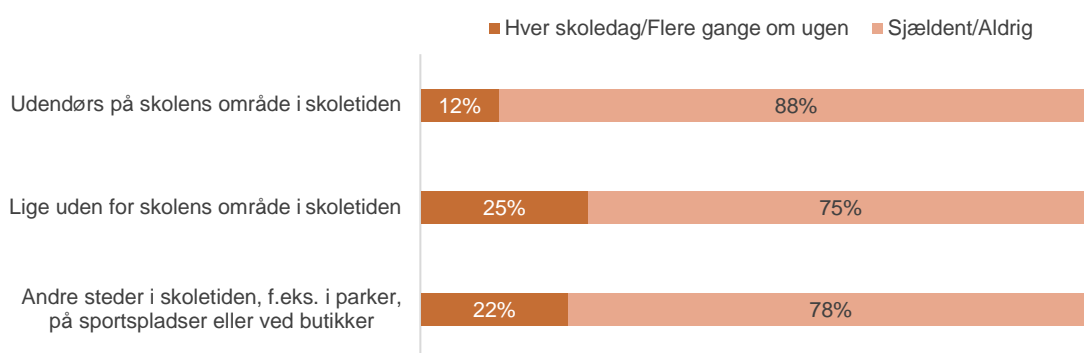
Tabel 6. Vurderede andel af ansatte, der ryger

Uddannelsestype	Daglig rygning	Minimum-maksimum
Gymnasier	3 %	0-10 %
Erhvervsuddannelser	9 %	2-50 %
FGU-skoler	11 %	0-40 %
VUC & HF samt kortere kurser	6 %	0-20 %

Der er få respondenter, der angiver, at ansatte på deres ungdomsuddannelse ryger dagligt. I tabel 6 ses samme tendens som ved eleveres rygning, hvor færrest respondenter på gymnasierne angiver, at ansatte ryger dagligt (3 %), lidt flere på VUC & HF samt kortere kurser (6 %) og erhvervsuddannelser (9 %) samt flest på FGU-skoler (11 %).

Respondenterne er endvidere blevet bedt om at vurdere, hvor ofte de ser elever ryge i skoletiden på forskellige steder, herunder udendørs på skolens område, lige uden for skolens område og andre steder, f.eks. i parker, ved butikker eller på sportspladser.

Figur 1. Elevers rygning i skoletiden

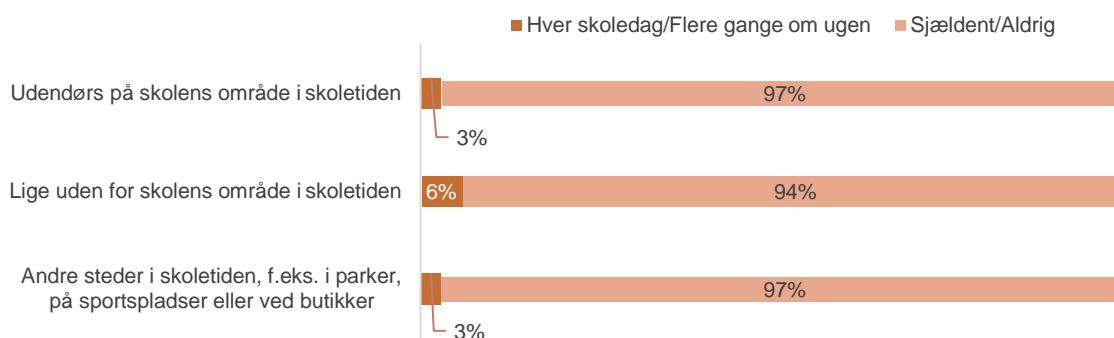
Der er i alt 12 %, der angiver, at eleverne dagligt eller flere gange ugentligt ryger udendørs på skolens område, mens 25 % angiver, eleverne ryger lige uden for skolens område, og 22 % andre steder (se også figur 1).

Opdelt på type af uddannelse angiver ingen af respondenterne på gymnasierne, at elever ryger udendørs på skolens område eller lige uden for skolens område. Fordelt på de andre typer af uddannelser er det omkring en fjerdedel, der angiver, at elever ryger på skolens område, og omkring halvdelen uden for skolens område i skoletiden (data ikke vist).

I figur 2 ses fordelingen af, hvor ofte ansatte ryger i skoletiden på forskellige steder, herunder udendørs på skolens område, lige uden for skolens område og andre steder, f.eks. i parker, ved butikker eller på sportspladser.

Figur 2. Ansattes rygning i skoletiden

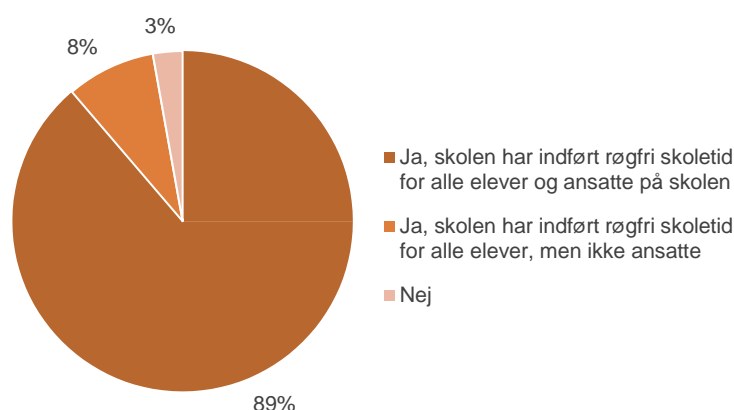
Som det ses i figur 2, vurderer respondenterne, at der overordnet set er meget få af de ansatte, der ryger i skoletiden. Der er ingen markante forskelle uddannelserne imellem (data ikke vist).

3.1.2 Rygeregler og efterlevelse

Dette afsnit handler om uddannelsesinstitutionernes rygeregler, efterlevelse af reglerne, samt hvordan de håndterer elever, der ikke overholder reglerne. Fra 31. juli 2021 er røgfri skoletid for elever et lovkrav på alle ungdomsuddannelser med optag af elever under 18 år. På trods af dette kan der stadig være forskelle i rygereglerne på ungdomsuddannelserne.

Figur 3 viser, hvorvidt uddannelsesinstitutionerne har indført røgfri skoletid for henholdsvis elever, elever og ansatte, eller ikke har indført røgfri skoletid.

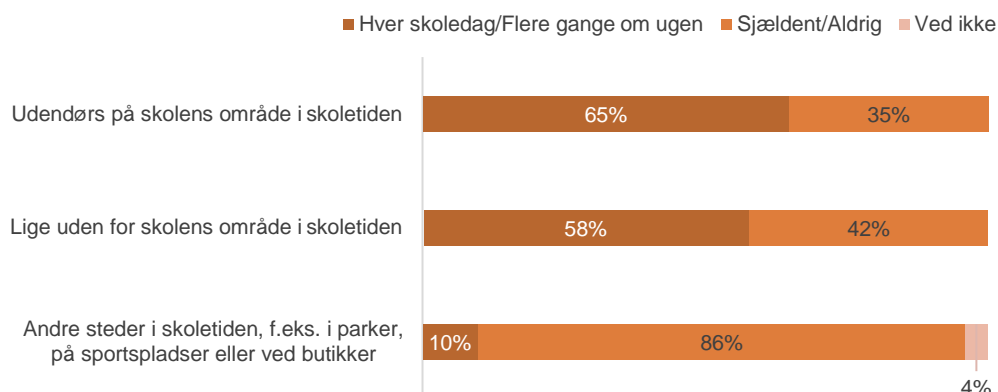
Figur 3. Indførelse af røgfri skoletid

Størstedelen af uddannelsesinstitutionerne angiver, at de har indført røgfri skoletid for både elever og ansatte (89 %). En mindre andel (8 %) angiver, at de har indført røgfri skoletid for elever, men ikke for ansatte. Disse udgøres primært af gymnasier. De uddannelser, der angiver ikke at have indført røgfri skoletid (3 %), er uddannelsessteder, der tilbyder VUC & HF samt kortere kurser, mens alle deltagende erhvervs- og FGU-skoler har indført det for både elever og ansatte (data ikke vist).

For at afdække, hvorvidt rygereglerne på uddannelserne håndhæves, er respondenterne bedt om at angive, hvor ofte elevernes rygning kontrolleres forskellige steder i skoletiden; herunder udendørs på skolens område, lige uden for skolens område og andre steder, f.eks. parker, sportspladser eller butikker (figur 4).

Figur 4. Kontrol af eleveres rygning

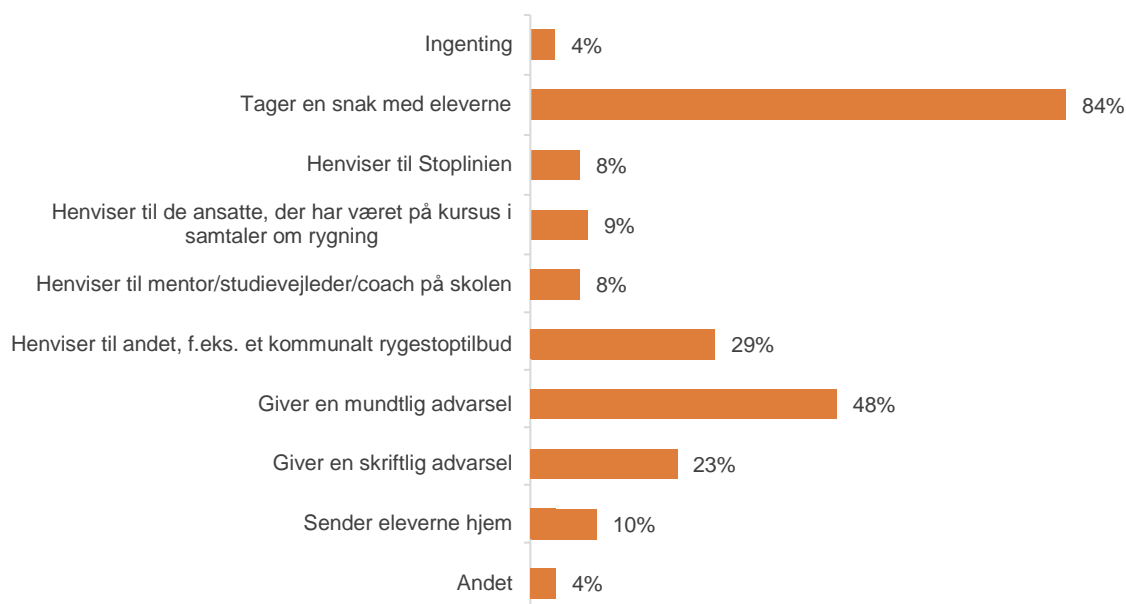

Som det fremgår af figur 4, er der omkring to tredjedele (65 %), der angiver, at de hver skoledag eller flere gange ugentligt kontrollerer elevernes rygning udendørs på skolens område i skoletiden. 58 % kontrollerer lige uden for skolens område, og 10 % gør det andre steder, f.eks. i parker eller ved butikker.

Opdelt på uddannelsestype er det således, at en større del af erhvervsuddannelserne (omkring 90 %) angiver at kontrollere ofte (dagligt eller flere gange ugentligt), mens dette gør sig gældende for halvdelen af gymnasierne, to tredjedele af FGU-skolerne og VUC & HF samt kortere kurser (data ikke vist).

Figur 5 viser, hvorledes ungdomsuddannelsernes ansatte typisk håndterer det, når de opdager, at elever ryger i skoletiden.

Figur 5. Ansattes håndtering af elevernes rygning

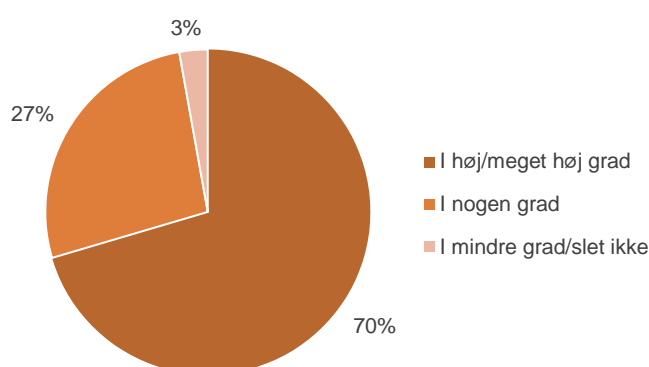
Respondenterne har haft mulighed for at vælge flere svar, og figuren summerer derfor ikke til 100%.

Størstedelen af respondenterne (84 %) angiver, at de tager en snak med eleverne. Halvdelen giver en mundtlig advarsel (48 %), og en fjerdedel (23 %) giver en skriftlig advarsel. Omkring en tredjedel (29 %) angiver, at de henviser eleverne til f.eks. et kommunalt rygestoptilbud. Der er også nogle, der sender eleverne hjem eller henviser til anden form for hjælp, f.eks. Stoplinien eller en ansat/mentor på uddannelsesinstitutionen.

Opdelt på uddannelsestype er der ikke markante forskelle; dog ser det ud til, at især FGU-skolerne i højere grad gør brug af f.eks. henvisninger til Stoplinien, andet kommunalt rygestoptilbud eller ansatte på ungdomsuddannelserne. Ligesom de også i højere grad giver en mundtlig advarsel eller sender eleverne hjem (data ikke vist).

Figur 6 viser, i hvilken grad respondenterne vurderer, at ansatte ved, hvad de skal gøre, hvis de oplever, at elever ryger i skoletiden.

Figur 6. Vurdering af om ansatte ved, hvad de skal gøre, når de oplever elever ryge i skoletiden

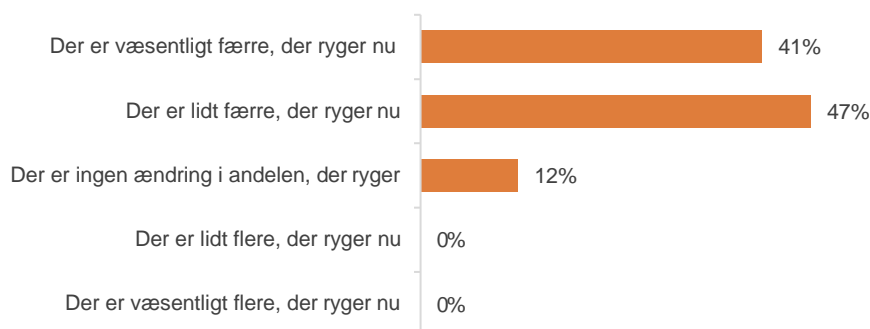
Som det fremgår af figuren, mener 70 % af respondenterne, at de ansatte i høj eller meget høj grad ved, hvad de skal gøre. Omkring en fjerdedel (27 %) angiver, at de ansatte i nogen grad ved det.

Opdelt på uddannelsestype er det især erhvervsuddannelser og FGU-skoler (omkring 80 % for begge), der angiver, at de ansatte i høj eller meget høj grad ved, hvad de skal gøre, hvis elever ryger i skoletiden. Dette gør sig gældende for to tredjedele af gymnasierne (67 %) og knap halvdelen (44 %) af VUC & HF samt kortere kurser (data ikke vist).

3.1.3 Ændring i rygeadfærd

Respondenterne er yderligere bedt om at vurdere, hvorvidt rygeadfærden blandt ungdomsuddannelsernes elever har ændret sig i skoletiden siden indførslen af røgfri skoletid.

Figur 7. Ændringer i rygeadfærd siden indførelsen af røgfri skoletid

Som det ses i figur 7, angiver ingen af respondenterne, at flere eller væsentligt flere elever ryger nu sammenlignet med tidligere. 12 % angiver, at der ingen ændring har været, mens 47 % angiver, at der er lidt færre, og 41 % angiver, at der er væsentligt færre elever, der ryger nu, sammenlignet med tidligere.

På alle typer af uddannelser angiver respondenterne, at der er færre elever, der ryger nu siden indførelsen af røgfri skoletid. Der er dog en tendens til, at det især er på gymnasierne (97 %) og erhvervsuddannelserne (87 %), at færre ryger. På FGU-skolerne er der en lidt større andel, der angiver, at der ikke er sket en ændring (30 %) sammenlignet med de andre uddannelsestyper (data ikke vist).

3.2 Snus og nikotinposer

Gennem de senere år har billedet af tobaks- og nikotinformbrug ændret sig betydeligt. Blandt andet er der sket en stigning i forbruget af snus og nikotinposer – det man også nogle gange omtaler som røgfri tobak – blandt de unge. Dette afsnit afdækker det aktuelle forbrug af snus og nikotinposer samt ændringerne siden starten af projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*.

3.2.1 Brug af snus og nikotinposer

Respondenterne har vurderet, hvor stor en andel af eleverne, der anvender snus eller nikotinposer dagligt. Denne andel er ikke begrænset til andelen, der bruger snus eller nikotinposer i skoletiden, men er et udtryk for den overordnede andel, der bruger produkterne, blandt uddannelsesinstitutionens elever. Snus og nikotinposer ligner hinanden i udseende, og andre undersøgelser viser, at de unge ikke selv skelner i forhold til, om de bruger snus eller nikotinposer² (9, 10). De anvender oftest selv betegnelsen snus, uanset hvad de bruger.

På tværs af alle uddannelserne vurderes det, at der gennemsnitligt er 15 % af eleverne, der bruger snus eller nikotinposer dagligt (data ikke vist). I tabel 7 ses en oversigt over andelen af elever, der bruger snus eller nikotinposer fordelt på uddannelsestype.

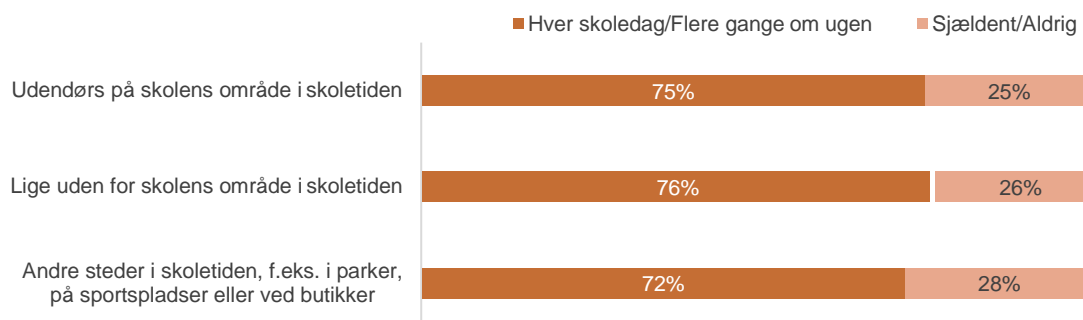
² Snus og nikotinposer ligner hinanden af udseende, og begge dele sælges i små hvide poser. Snus indeholder tobak, mens nikotinposerne ikke indeholder tobak.

Tabel 7. Vurderede andel elever, der bruger snus eller nikotinposer dagligt

Uddannelsestype	Daglig brug	Minimum-maksimum
Gymnasier	13 %	5-50 %
Erhvervsuddannelser	20 %	2-50 %
FGU-skoler	17 %	3-50 %
VUC & HF samt kortere kurser	13 %	2-35 %

Der er 13 % af eleverne på gymnasierne, der dagligt anvender snus eller nikotinposer, 20 % på erhvervsuddannelserne, 17 % på FGU-skoler og 13 % på VUC & HF samt kortere kurser. Som med vurderingen af elevers rygning er der også her et stort spæn mellem besvarelsene, der rækker fra, at 2 % af eleverne, der bruger det, mens andre vurderer, at 50 % af eleverne bruger det.

Respondenterne har desuden angivet, hvor ofte ungdomsuddannelsens elever bruger snus eller nikotinposer i skoletiden på forskellige steder, dvs. udendørs på skolens område, lige uden for skolens område eller andre steder, f.eks. i parker, på sportspladser eller ved butikker (data ikke vist).

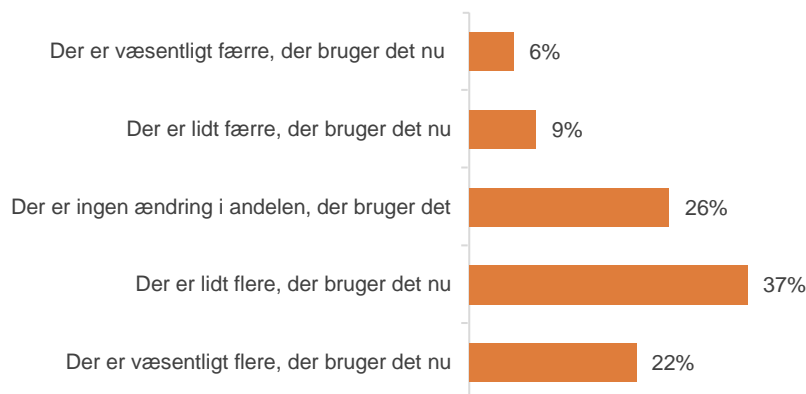
Figur 8. Elevers brug af snus eller nikotinposer i skoletiden

Som det fremgår i figur 8, er der overordnet set tre fjerdedele (75 %), der vurderer, at der dagligt eller ugentligt er elever på deres uddannelsesinstitution, der bruger snus eller nikotinposer i skoletiden. Der ses et lignende billede af forbruget lige uden for skolens område og andre steder. Det er hovedsageligt på gymnasier og erhvervsuddannelser, at respondenterne vurderer, at der anvendes snus og nikotinposer i skoletiden (data ikke vist).

3.2.2 Ændring i forbruget af snus eller nikotinposer

Respondenterne har vurderet, hvorvidt brugen af snus eller nikotinposer blandt uddannelsesinstitutionens elever har ændret sig i skoletiden siden indførslen af røgfri skoletid.

Figur 9. Ændring i forbruget af snus eller nikotinposer siden indførslen af røgfri skoletid

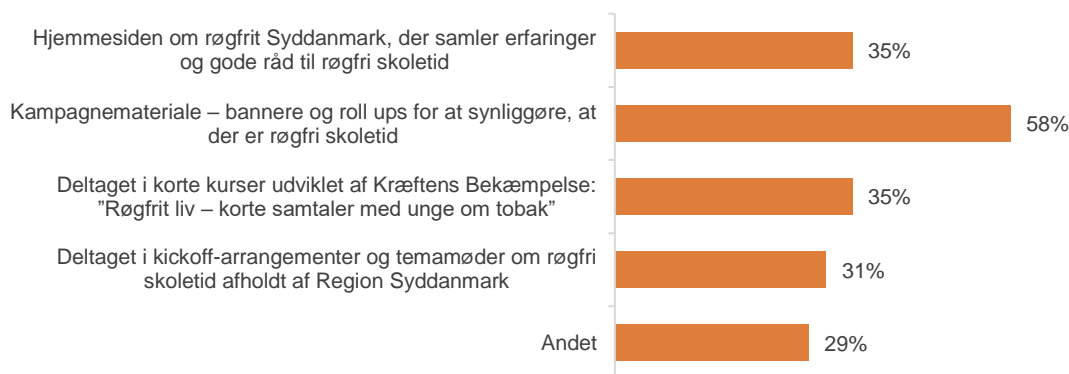
Figur 9 viser, at omkring én fjerdedel (26 %) oplever, at der ikke er sket en ændring i elevernes forbrug af snus eller nikotinposer, og 15 % oplever, at der er færre, der bruger det (enten lidt færre eller væsentligt færre). Over halvdelen vurderer, at der er flere, der bruger snus eller nikotinposer nu – 37 % angiver, at der er lidt flere, mens 22 % angiver, at der er væsentlig flere, som bruger det nu siden indførslen af røgfri skoletid.

Der er ikke markante tendenser i udviklingen på tværs af uddannelsesstyperne (data ikke vist).

3.3 Implementering – anvendelse af materialer

Region Syddanmark har i forbindelse med projektet stillet en række materialer og indsatser til rådighed for ungdomsuddannelserne. I den forbindelse har respondenterne vurderet, hvorvidt de har anvendt nogle af disse materialer.

Figur 10. Anvendelse af materialer

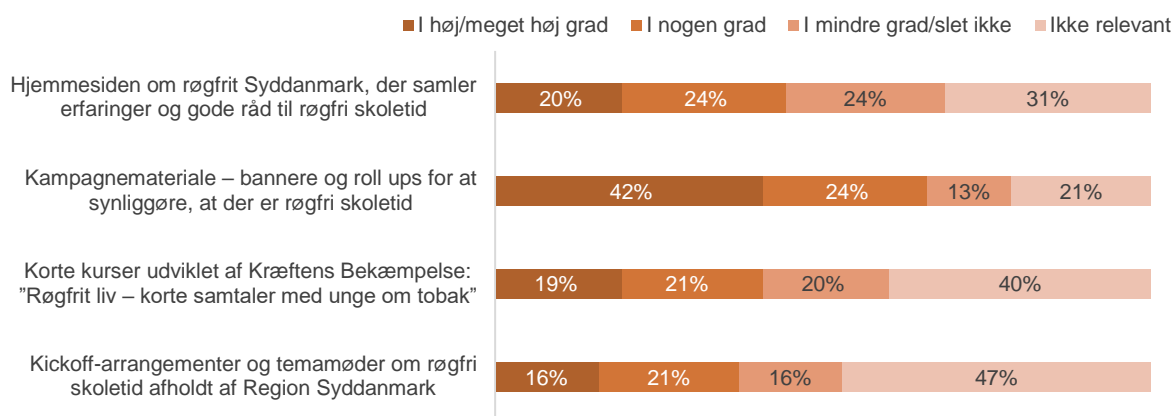
Respondenterne har haft mulighed for at vælge flere svar, og figuren summerer derfor ikke til 100%.

Figur 10 viser, at især kampagnematerialet, dvs. bannere og roll-ups for at synliggøre røgfri skoletid, har været hyppigt anvendt på ungdomsuddannelserne (58 %), mens omkring en tredjedel har angivet, at de har anvendt de andre materialer, herunder hjemmesiden om røgfrit Syddanmark (35 %), deltagelse i kurser udviklet af Kræftens Bekæmpelse (35 %) og/eller deltagelse i kickoff-arrangementer og temamøder omkring røgfri skoletid (31 %). I alt svarer 29 %, at de har anvendt andre materialer, hvilket indebærer bl.a. kommunale rygestoptilbud, samarbejde med andre ungdomsuddannelser, eller at de intet har anvendt.

Opdelt på uddannelsestyper er det særligt erhvervsuddannelserne, som har benyttet sig af kampagnemateriale (80 %), mens det gælder for 50-60 % blandt de andre uddannelsestyper. Desuden er der markant flere erhvervsuddannelser (53 %) og FGU-skoler (50 %), som har deltaget i kurser omkring korte samtaler med unge om tobak udbudt af Kræftens Bekæmpelse sammenlignet med gymnasierne (32 %). I forhold til benyttelse af hjemmesiden og deltagelse i kickoff-arrangementer er der ikke markante forskelle på tværs af uddannelsestyperne (data ikke vist).

Respondenterne er desuden blevet spurgt til, om de vurderer, at ovenstående materialer har hjulpet i processen med at indføre røgfri skoletid.

Figur 11. Materialernes anvendelighed

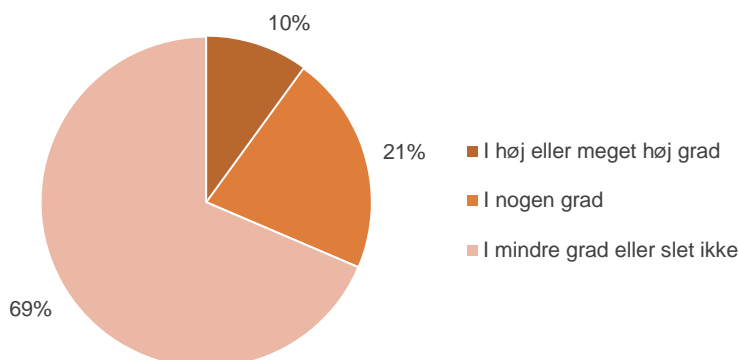

Som det fremgår af figur 11, er det særligt kampagnematerialet, som respondenterne vurderer, har hjulpet dem i processen med at indføre røgfri skoletid (42 %). Omkring halvdelen af respondenterne (47 %) angiver, at kickoff-arrangementerne ikke har været relevante for dem. For kurserne udviklet af Kræftens Bekæmpelse gælder det 40 %, og omkring en tredjedel (31 %) angiver, at hjemmesiden ikke har været relevant for dem.

Fordelt på uddannelsestyper er især de korte kurser udviklet af Kræftens Bekæmpelse vurderet som hjælpsomme i implementeringen af røgfri skoletid blandt FGU-skoler (45 %), hvilket gælder for 16 % af gymnasierne, 13 % af erhvervsuddannelser og 11 % af VUC & HF samt kortere kurser. Samme tendens gør sig gældende for kickoff-arrangementerne og temamøder om røgfri skoletid afholdt af Region Syddanmark, mens der ikke ses nævneværdige forskelle i vurderingen af hjemmesiden om røgfrit Syddanmark og kampagnematerialet (data ikke vist).

Region Syddanmark har i forbindelse med projektet lavet en certificeringsmodel af ungdomsuddannelsernes indførsel af røgfri-regler. Her kan ungdomsuddannelserne vælge forskellige niveauer at implementere røgfri-regler på, og hvert niveau angives med en farve på et regionalt kort (for uddybelse af det regionale kort, se tabel 2). I den forbindelse har respondenterne vurderet, hvorvidt det regionale kort har været en motivationsfaktor til at indføre røgfri skoletid.

Figur 12. Motivation i forbindelse med det regionale kort

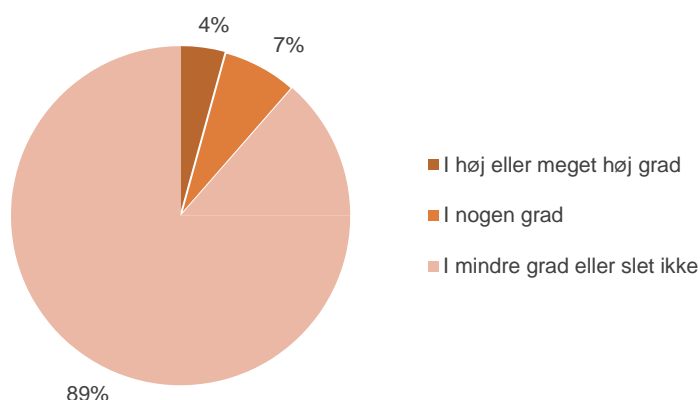

Overordnet set vurderer størstedelen af respondenterne (69 %), at det regionale kort med oversigt over uddannelsernes niveau af røgfri-regler slet ikke eller i mindre grad har motiveret til at indføre røgfri skoletid, mens kun hver tiende vurderer, at det i høj eller meget høj grad har motiveret.

Fordelt på uddannelsestyper er det i højere grad FGU-skoler, som vurderer, at det regionale kort har motiveret til at indføre røgfri skoletid i nogen grad (45 %) eller i høj/meget høj grad (18 %) sammenlignet med gymnasier, erhvervsuddannelser og VUC & HF samt kortere kurser. På tværs af de andre uddannelsestyper er det således omkring tre fjerdedele, som vurderer, at det regionale kort ikke har motiveret til at indføre røgfri skoletid, hvilket gælder for blot en tredjedel (36 %) af FGU-skolerne (data ikke vist).

Endvidere har Region Syddanmark haft en indsats, som drejer sig om at kåre *Årets røgfri ungdomsuddannelse*. Alle uddannelser, som er en del af projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*, har således deltaget i en årlig kåring af *Årets røgfri ungdomsuddannelse*. Respondenterne har i den forbindelse vurderet, hvorvidt denne årlige kåring har været med til at motivere til at indføre røgfri skoletid på deres ungdomsuddannelse.

Figur 13. Motivation i forbindelse med *Årets røgfri ungdomsuddannelse*

Som det ses i figur 13, er det få respondenter, der vurderer, at kåringen *Årets røgfri ungdomsuddannelse* har motiveret til at indføre røgfri skoletid – 7 % vurderer i nogen grad, mens 4 % vurderer i høj eller meget høj grad, at konkurrencen har motiveret til at indføre røgfri skoletid.

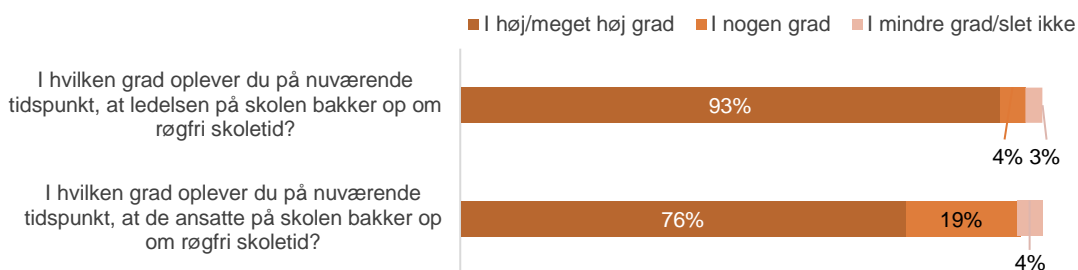
Opdelt på uddannelses typer er der ingen af respondenterne på gymnasier, erhvervsuddannelser eller VUC & HF samt kortere kurser, som vurderer, at konkurrencen i høj eller meget høj grad har motiveret til at indføre røgfri skoletid. Til sammenligning gælder det omkring en fjerdedel af FGU-skolerne (27 %) (data ikke vist).

3.4 Holdninger og opbakning

Respondenterne er spurgt til deres generelle oplevelser samt vurdering af holdninger blandt de ansatte og ledelsen til arbejdet med røgfrihed på de enkelte uddannelsesinstitutioner.

Blandt andet har respondenterne vurderet, hvorvidt ledelsen og ansatte på nuværende tidspunkt bakker op om røgfri skoletid, dvs. efter afslutningen af projektet.

Figur 14. Opbakning til røgfri skoletid

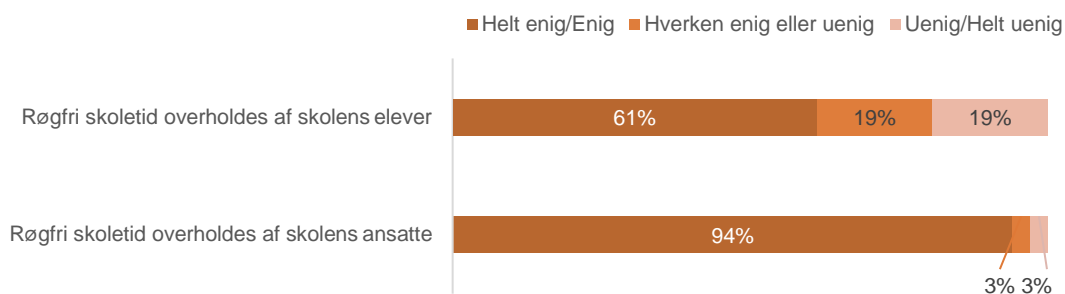

Som det ses i figur 14, vurderer næsten alle (93 %), at ledelsen på nuværende tidspunkt i høj eller meget høj grad bakker op om røgfri skoletid. Omkring tre fjerdele (76 %) oplever en høj eller meget høj opbakning til røgfri skoletid blandt de ansatte. Det skal dog nævnes her, at en stor andel af respondenterne tilhører ledelsen på ungdomsuddannelserne.

Der ses ikke markante forskelle på respondenterne vurdering af opbakning til røgfri skoletid blandt ledelse eller skolens ansatte på tværs af uddannelses typerne (data ikke vist).

Respondenterne er yderligere spurgt til deres generelle opfattelse af, om røgfri skoletid overholdes af skolens elever og ansatte.

Figur 15. Overholdelse af røgfri skoletid

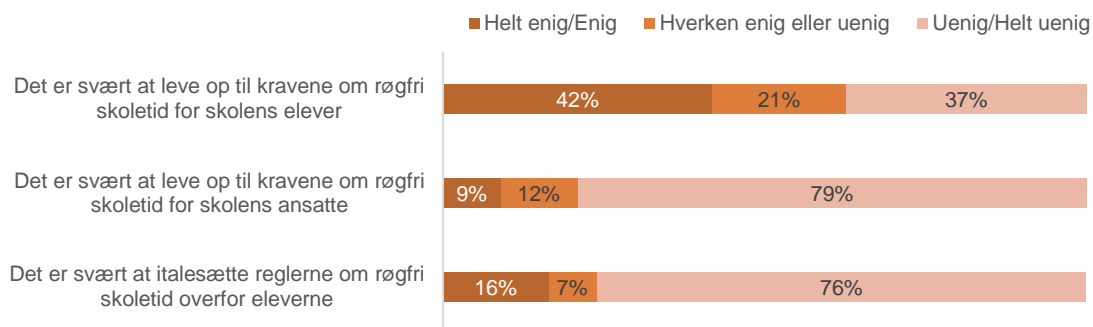

Figur 15 viser, at over halvdelen af respondenterne (61 %) svarer, at røgfri skoletid overholdes af uddannelsesinstitutionens elever. Det gælder for tre fjerdedele af gymnasierne (77 %), omkring halvdelen af erhvervsuddannelserne (47 %) og FGU-skolerne (56 %) og en tredjedel på VUC & HF samt kortere kurser (33 %) (data ikke vist).

Størstedelen (94 %) vurderer, at røgfri skoletid overholdes af skolens ansatte, og der ses ikke forskel på tværs af uddannelsesstyperne (data ikke vist).

Desuden er respondenterne spurgt om deres oplevelse af at leve op til kravene omkring røgfri skoletid for elever og ansatte samt deres oplevelse af at italesætte regler omkring røgfri skoletid overfor eleverne.

Figur 16. Oplevelse af at leve op til krav om røgfri skoletid og italesættelse af regler

Som det ses i figur 16, angiver 42 % af respondenterne, at det er svært at leve op til kravene om røgfri skoletid for uddannelsesinstitutionens elever, mens blot 9 % rapporterer dette for de ansatte. De fleste af respondenterne oplever desuden ikke, at det er svært at italesætte reglerne omkring røgfri skoletid over for eleverne (76 %).

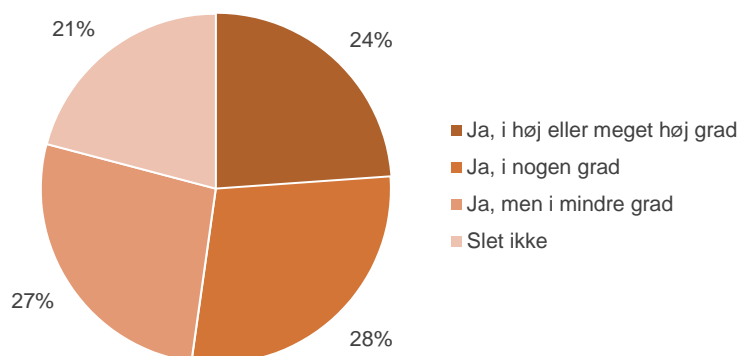
Opdelt på uddannelsesstype er omtrent en fjerdedel af gymnasierne (23 %), halvdelen af erhvervsuddannelserne (47 %) og VUC & HF samt kortere kurser (56 %) enige eller helt enige i, at det er svært at leve op til kravene om røgfri skoletid for eleverne. Dette gælder for størstedelen af respondenterne på FGU-skoler (89 %). Med hensyn til de ansatte rapporterer en tredjedel (33 %) af respondenterne på FGU-skoler, at det er svært at leve op til kravene om røgfri skoletid samt at italesætte reglerne omkring røgfri skoletid overfor eleverne (44 %), mens det gælder for næsten ingen på tværs af de andre uddannelsesstyper (data ikke vist).

3.5 Partnerskaber

I projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser* er der lagt vægt på en fælles indsats i forhold til at implementere rygeforebyggende tiltag. Især vigtigheden af at indgå i partnerskaber mellem uddannelserne og kommunerne i regionen.

I evalueringen er respondenterne derfor spurgt til, hvorvidt de i forbindelse med projektet i Region Syddanmark har samarbejdet med kommunen, på hvilke måder, og hvordan de vurderer samarbejdet. Graden af samarbejdet beskrives i figur 17.

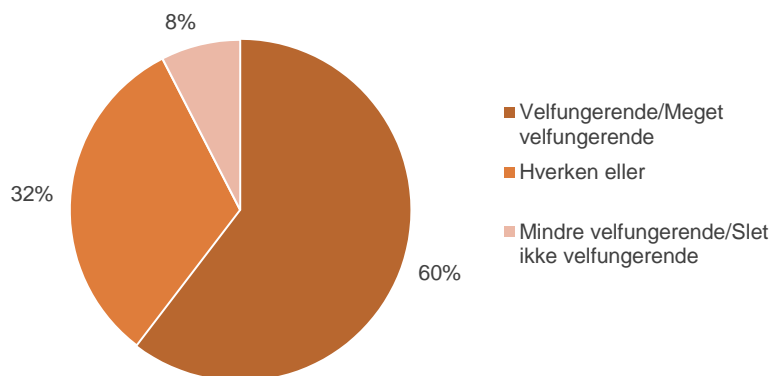
Figur 17. Samarbejde med kommunen i forbindelse med projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*

Omkring en fjerdedel af respondenterne angiver, at deres uddannelsesinstitution i høj eller meget høj grad har samarbejdet med kommunen (24 %), en fjerdedel har i nogen grad (28 %), en fjerdedel har i mindre grad (27 %), og 21 % angiver, at de slet ikke har haft et samarbejde med kommunen omkring projektet (figur 17). Der ses ikke nævneværdige forskelle på tværs af uddannelsestyper.

Desuden er respondenterne bedt om at angive, hvor velfungerende de vurderer, at samarbejdet med kommunen har været omkring røgfri skoletid. Dette spørgsmål er kun stillet til de respondenter, som har angivet, at de har haft et samarbejde med kommunen i forbindelse med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*.

Figur 18. Vurdering af hvor velfungerende samarbejdet med kommunen har været

Som det ses i figur 18, angiver mere end halvdelen af respondenterne, at samarbejdet med kommunen har været velfungerende eller meget velfungerende (60 %), mens 8 % vurderer, at samarbejdet slet ikke har været velfungerende eller været mindre velfungerende.

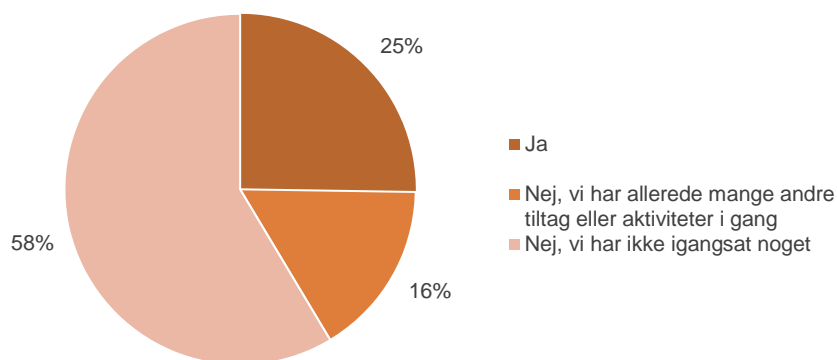
Fordelt på uddannelsestype ses det, at omtrent samme andele på gymnasier (68 %), erhvervsuddannelser (62 %) og VUC & HF samt kortere kurser (67 %) vurderer samarbejdet som velfungerende, mens 38 % på FGU-skolerne vurderer, at samarbejdet med kommunen har været velfungerende (data ikke vist).

Blandt dem, der har haft et samarbejde med kommunen, nævnes det, at samarbejdet især handler om praktisk hjælp, rygestopkurser, afholdelse af events og foredrag, bestilling og ophængning af kampagnemateriale samt løbende dialog omkring mulige understøttende indsatser.

3.6 Andet og fremtidigt arbejde med rygeforebyggelse

I dette afsnit præsenteres ungdomsuddannelsernes svar omkring fremtidigt arbejde med rygeforebyggelse. Respondenterne er i den forbindelse blevet spurgt, om de har igangsat andre initiativer eller tiltag med henblik på at mindske rygning blandt deres elever, som ikke er en del af projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*.

Figur 19. Igangsættelse af andre aktiviteter med fokus på at mindske rygning

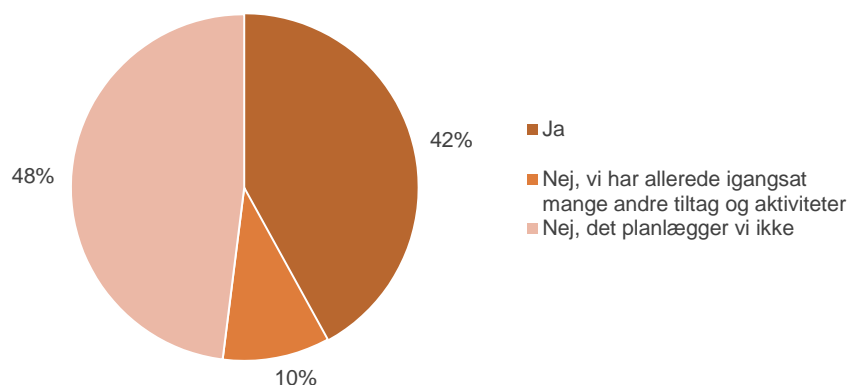
Som det ses i figur 19, angiver en fjerdedel (25 %), at de har igangsat andre tiltag eller aktiviteter ud over dem, som er omfattet i projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*. De resterende angiver, at de ikke har igangsat yderligere tiltag. De fleste angiver ikke en årsag, mens en mindre del (16 %) angiver, at de ikke har igangsat noget som følge af mange igangværende aktiviteter.

Fordelt på uddannelsesstyper er det særligt FGU-skoler, som angiver at have igangsat andre aktiviteter eller tiltag (78 %). Det gælder for 40 % på erhvervsuddannelserne, mens næsten ingen på gymnasierne og VUC & HF samt kortere kurser angiver at have igangsat andre initiativer (data ikke vist).

Blandt dem, der har angivet, at de har igangsat andre aktiviteter med fokus på at mindske rygning, nævnes temadage og undervisning i tobaks- og nikotinprodukter, konkurrencer, fjernelse af småpauser, indkøb af diverse spil og opfordring til andre aktiviteter i pauser.

Afsluttende er respondenterne spurgt til, om de planlægger aktiviteter i fremtiden omkring forebyggelse af rygning.

Figur 20. Planlægning af fremtidige aktiviteter med fokus på at mindske rygning

Som det fremgår i figur 20, angiver 42 % af respondenterne, at deres uddannelsesinstitution planlægger at arbejde med tiltag eller aktiviteter med det formål at forebygge rygning fremadrettet, mens næsten halvdelen (48 %) ikke planlægger fremtidige aktiviteter med fokus på at mindske rygning.

Næsten alle FGU-skoler planlægger fremadrettet at arbejde med aktiviteter med fokus på rygeforebyggelse (89 %), mens det gælder for 40 % af erhvervsuddannelserne, 32 % af gymnasierne og 22 % af VUC & HF samt kortere kurser (data ikke vist).

Blandt dem, der rapporterer, at de planlægger at igangsætte andre aktiviteter med fokus på at mindske rygning, nævnes bl.a. temadage om snus og kampagne om snus på sociale medier, foredrag, konkurrencer, rygestopkurser og aktiviteter i pauser.

4 Resultater af interviewundersøgelsen

4.1 Ungdomsuddannelserne

I det følgende præsenteres de fund, som har gået på tværs af interviewene med repræsentanter fra ungdomsuddannelserne. Selvom mange temaer er nævnt blandt informanterne, vil det følgende afsnit fremhæve fællestræk, men også de forskelle, der ses på tværs af de forskellige typer af uddannelser.

4.1.2 Implementering af røgfri skoletid

Alle informanter fra ungdomsuddannelserne har indført røgfri skoletid for elever på deres respektive uddannelsessteder, og de fleste har også indført røgfri arbejdstid for alle ansatte. Røgfri skoletid kommer dog i mange former, og nogle ungdomsuddannelser kalder det tobaksfri skoletid, andre nikotinfri skoletid eller tobaks- og nikotinfri skoletid. Dette for at understrege, at der ikke må bruges nogen former for tobaks- eller nikotinprodukter (herunder snus, nikotinposer eller e-cigaretter) i skoletiden. For læsevenlighedens skyld vil det i det følgende benævnes som røgfri skoletid, selvom det i realiteten er mere vidtrækkende end røg- og cigaretforgbrug.

Indførslen af røgfri skoletid har været forskellig på tværs af ungdomsuddannelserne; nogle har indført røgfri skoletid efter opfordring fra en kommunal byrådsbeslutning og/eller i forbindelse med det regionale projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*. Andre ungdomsuddannelser har indført røgfri skoletid, da det blev et lovkrav. Uddannelsesstyperne i Region Syddanmark er vidt forskellige i forhold til opbygning og strukturering, og de har forskellige ressourcer og kapaciteter tilgængelige. Desuden er elevgruppen varierende på tværs af uddannelsesstyperne. Disse forhold har, ifølge informanterne, haft en betydning for deres arbejde med røgfri skoletid. En informant på en erhvervsuddannelse beskriver f.eks.:

"Vi har en elevmasse, der skifter meget. Vi har folk, der er her en enkelt dag eller uger, eller et halvt års tid ad gangen [...]. Så det gør indsatsen omkring røgfri skoletid anderledes, end hvis man ser på et alment gymnasium."
(Informant, erhvervsuddannelse)

Desuden beskriver informanterne på FGU-skolerne, at deres elever er unge, som har brug for en opgradering af kompetencer til at gennemføre en anden ungdomsuddannelse, f.eks. en erhvervsuddannelse, og som ofte har udfordringer af social eller faglig karakter i deres hverdag, som betyder, at de har brug for ekstra hjælp til at gennemføre en uddannelse.

Mens de gymnasiale uddannelser overordnet set har oplevet det som en overkommelig opgave at indføre røgfri skoletid, har det således generelt været vanskeligere på erhvervsuddannelserne og endnu vanskeligere på FGU-skolerne. Selvom dette tegner det generelle billede af indførslen af røgfri skoletid på ungdomsuddannelserne, er der dog også undtagelser, hvor erhvervsuddannelser og FGU-skoler har haft succes med at implementere rygeforebyggende tiltag. Eksempelvis beskriver en informant på en FGU-skole:

”Altså vi er lykkedes meget godt [...]. Det har været en af de der skal-opgaver, hvor vi har kigget på hinanden og sagt, det her skal vi gøre. Det er bare noget, vi skal lykkes med.”

(Informant, FGU-skole)

Det følgende afsnit belyser yderligere arbejdet med røgfrihed og forskellene på tværs af uddannelses typerne, herunder hvad der har påvirket arbejdet med at indføre røgfri skoletid og andre rygeforbyggende initiativer.

4.1.2.1 Udformning af rygepolitik

Størstedelen af de adspurgte har i forbindelse med projektet lavet en rygepolitik. Blandt nogle uddannelsesinstitutioner er det formuleret på ledelsesniveau eller i samarbejde med skolens ansatte, mens flere også har inddraget eleverne i udarbejdelsen af en rygepolitik. I den forbindelse nævner informanterne, at det er helt essentielt at have en høj grad af elevinddragelse og medbestemmelse tidligt i processen i arbejdet med at indføre røgfri skoletid. Dette er også for at sikre elevernes ejerskab og medansvar i forbindelse med at implementere røgfri skoletid. I flere tilfælde har elevrådet bl.a. været med til at formulere sanktioner i forbindelse med rygning i skoletiden. Dog nævner en informant en oplevelse af, at det sjældent er rygerne – altså dem, politikkerne egentlig kommer til at handle om – der melder sig til disse råd.

Rygepolitikken har i mange tilfælde bestået af en sanktionstrappe, hvor eleverne gradvist bliver sanktioneret hårdere i takt med antallet af forseelser. Den ser i nogle tilfælde således ud, at hvis elever bliver taget i at ryge to gange, får de en mundtlig advarsel med evt. henvisning til et rygestoptilbud. Hvis elever efterfølgende bliver taget i at ryge, får de en skriftlig advarsel, og derefter en hjemsendelse og i sidste tilfælde bortvisning eller udvisning fra skolen.

Blandt de informanter, der giver udtryk for, at der holdes fester på deres ungdomsuddannelse, har der været varierende rygepolitikker. Fester henfører særligt til gymnasierne, fordi der sjældent holdes fester på erhvervsuddannelser og FGU-skolerne. Eksempelvis nævner en informant, at eleverne på erhvervsuddannelserne ofte har et større tilhørsforhold til den virksomhed, de kommer ud i, og derfor er mange af deres sociale sammenkomster forbundet med virksomheden. På nogle af gymnasierne er det tilladt at ryge til fester. Det har for nogle været en afvejning, dvs. at eleverne ikke må ryge i skoletiden, men så *”får de den i stedet for”*, altså at de må ryge til festerne på skolen. Andre har diskuteret med elevrådet om, hvorvidt man kan betegne fester som skoletid og har på baggrund af denne dialog undladt fester i deres definition af røgfri skoletid, fordi det ligger uden for undervisningstiden. Det beskrives i den forbindelse som en udfordring, at de selv har skullet fortolke, hvad der egentlig menes med røgfri skoletid.

De fleste af de adspurgte informanter har dog indført, at elever ikke må ryge overhovedet i den tid, de opholder sig på uddannelsesinstitutionen, hvilket også gælder sociale arrangementer uden for skoletiden, herunder fester, fredagsbarer mv. Desuden nævner flere af de gymnasier, som ikke har forbudt rygning til fester, at det meget sjældent finder sted på nuværende tidspunkt sammenlignet med tidligere. Ifølge dem er der simpelthen færre, der ryger, selvom de gerne må. Desuden nævnes nedlukningerne ifm. COVID-19 at have haft en positiv effekt på grund af de færre sammenkomster og fester med alkohol, som kan danne grundlag for, at nogle elever begynder at ryge fast eller lejlighedsvist.

4.1.2.2 Håndhævelse i forbindelse med overtrædelse af røgfri skoletid

Der har været forskel på, hvorvidt ansatte på de respektive ungdomsuddannelser har kontrolleret, om eleverne ryger i skoletiden. Særligt i starten af implementeringen af røgfri skoletid, i forbindelse

med udarbejdelsen af en rygepolitik, har en række af ungdomsuddannelserne lavet en plan for, hvordan elevernes rygning skulle kontrolleres i løbet af skoledagen. Dette kunne f.eks. være en vagtplan over, hvilke ansatte der patruljerer i hvilke pauser. En anden model har været, at enkelte ansatte på skolen har haft ansvaret for at holde øje med rygning i skoletiden. For flere af de adspurgte har det særligt været i starten, at de har kontrolleret elevernes rygning. Flere af informanterne beskriver et stort arbejde med at kontrollere og iværksætte planer i begyndelsen, da de på deres respektive ungdomsuddannelser indførte røgfri skoletid, som omfattede udvikling af informationsmateriale til eleverne og andre ansatte, synliggørelse af røgfri skoletid, lave alternative aktiviteter til pauserne, f.eks. bordtennis eller brætspil, samt at patruljere i pauserne og sørge for, at rygereglene overholdes af eleverne. Flere ungdomsuddannelser har dog ikke haft en konkret plan for at kontrollere, om eleverne ryger i skoletiden. Det kommer f.eks. til udtryk i nedenstående citat:

"Vi har ikke nidkært forfulgt elever ned i buske eller andet. Vi har påtalt det, når det har været der, og så regner vi med, at den almindelige stemning gør, at på et tidspunkt, så gør man det ikke mere."
(Informant, gymnasium)

Dette begrundes blandt nogle ungdomsuddannelser med, at rygningen ikke har været så omfattende, og derfor har der ikke været et behov, mens det for andre ungdomsuddannelser har handlet om, at der ikke har været de nødvendige ressourcer til opgaven. En række af informanterne nævner også, at de ikke bryder sig om at skulle agere "politibetjente" over for eleverne. Generelt, og på tværs af uddannelsesstyperne, har dialogen med eleverne været vigtig frem for straf. Og i praksis har ingen af de adspurgte uddannelsesinstitutioner gjort brug af de sidste trin på sanktionstrappen. En informant beskriver i den forbindelse:

"Man kommer længere med at italesætte det med et glimt i øjet end med en løftet pegefinger – for ellers får du bare sådan en modstandsreaktion. Det er den vej, vi helst vil."
(Informant, erhvervsuddannelse)

Fra interviewene er det også klart, at der er flere overvejelser, som har betydning for de ansattes håndhævelse af rygepolitikkerne, og hvorvidt de har valgt at sanktionere eleverne.

"Den første gang vi smider en elev ud, fordi de har overtrådt rygepolitikken... det er jo den yderste konsekvens [...]. Det vil ses som om, at det er fuldstændig urimeligt, at vi smider en elev ud, bare fordi de ryger. Så vil de [ministeriet] sige, hvad har vi så gjort for at hjælpe den elev og støttet op?"
(Informant, erhvervsuddannelse)

Andre overvejelser handler om, at rygning betragtes som et mindre problem hos mange af de elever, der ryger. Der er ofte flere og overlappende problematikker og generel stor udsathed, og derfor ses rygning ikke som visse elevers største eller vigtigste problem. Det drejer sig særligt om flere af de elever, som går på FGU-skolerne, som kæmper med f.eks. hårdere stofmisbrug, psykisk eller fysisk sygdom eller andre psykosociale udfordringer, og som bruger cigaretter som en måde at dulme disse udfordringer på. På den måde føler de ansatte sig splittede i forhold til at påtale rygning; på den ene side ser de det som vigtigt, at røgfri skoletid håndhæves for, at eleverne faktisk oplever rygepolitikken som reelle regler, de skal overholde. På den anden side kan de være nervøse for at skubbe nogle elever ud af skolesystemet blot på grund af rygning, fordi de i forvejen har svært ved at gå på en uddannelse og indgå i et skolefællesskab. Og fordi det måske vil udgøre en større sundhedsmæssig risiko for eleven på længere sigt.

Ifølge de informanter, som underviser ældre elever og kursister, har det også været vanskeligt at håndhæve og italesætte rygereglene. Her føler de ikke, som de i højere grad gør blandt yngre elever, at de har ret til at bestemme over, om de ryger.

4.1.3 Rygeadfærden på nuværende tidspunkt

Udgangspunktet for at indføre røgfri skoletid har været vidt forskellige på tværs af ungdomsuddannelserne. Eksempelvis har flere informanter fra de gymnasiale uddannelser givet udtryk for, at rygning i forvejen ikke var særlig udbredt blandt deres elever. Mere anderledes ser billedet ud på FGU-skolerne og erhvervsuddannelserne, hvor informanterne har oplevet, at rygning blandt eleverne er væsentligt mere udbredt. Blandt de fleste informanter på gymnasierne, gælder det, at der er meget få på nuværende tidspunkt, der ryger. Flere informanter på tværs af uddannelsesstyperne udtrykker desuden, at der har været en gradvis tilvæning til, at rygning ikke finder sted på ungdomsuddannelserne i takt med de forskellige lovmæssige tiltag, der er indført gennem de seneste årtier, f.eks. i forbindelse med lovgivningen, som har forbudt rygning på ungdomsuddannelsernes matrikler, og den generelle samfundsmæssige stemning omkring rygning, som har gjort det mindre acceptabelt at ryge. At det nu er tilfældet, at eleverne ikke må ryge nogen steder i skoletiden, virker som en naturlig proces og i takt med tiden, hvor der heller ikke må ryges på grundskolerne. Således opleves det som mere konsistente regler, at de unge ikke må ryge på noget trin i uddannelsessystemet. Eksempelvis beskriver en informant:

”Det der med, at man er vokset op med en røgfri stemning fra folkeskolen, det flytter langsomt op igennem vores system – at så er det bare sådan, det er.”
(Informant, gymnasium)

Desuden nævner flere informanter, at indførelsen af røgfri skoletid har gjort det lettere at få fjernet rygning, da det tidligere kun var muligt at sige, at eleverne ikke måtte ryge på uddannelsesinstitutionens matrikel. I praksis betød det, at mange elever stillede sig ud på den anden side af matriklen og røg. Dette resulterede i, at mange elever blev mødt af rygning på vej til og fra deres uddannelse, som især var et problem, når de nye og lidt yngre elever startede på uddannelsesinstitutionen. Informanternes bekymring var, at disse elever muligvis ville lære at starte med at ryge i skoletiden, fordi de var så eksponeret for rygning. En refleksion, som går igen i interviewene er, at færre af de nye og unge elever lærer at starte med at ryge på nuværende tidspunkt, fordi de, ifølge informanterne, ikke længere er så eksponeret for de ældres rygning i skoletiden. Dette er ydermere ét af de vigtige fokusområder for de ansatte i forhold til at indføre røgfri skoletid; at unge ikke skal lære at ryge på deres ungdomsuddannelse. Det vil sige, at selvom nogle af de ansatte har været skeptiske omkring, at uddannelsesinstitutionen skal bestemme, at elever ikke må ryge i skoletiden, har argumentet om at forebygge, at ungdomsuddannelsen medvirker til rygestart, været stærk nok til at ændre deres holdning. Dette gælder særligt for de ungdomsuddannelser, som er gået forud for lovgivningen, og/eller som har været med siden projektets start.

Også på de erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne nævnes det, at der over tid er blevet færre rygere, men at de – til forskel for de fleste af gymnasierne – stadig oplever rygning i dagligdagen blandt deres elever. Eksempelvis nævner en informant på en FGU-skole, at det nu er begyndt at skride lidt i forhold til elevernes rygning i skoletiden – det gik således rigtig godt i starten, da de indførte røgfri skoletid, hvor der var et stort fokus på at italesætte og håndhæve regler. Sidenhen har arbejdet med rygning fyldt mindre, og der er nu igen flere, der ryger i skoletiden. I den forbindelse nævner en anden informant på en erhvervsuddannelse:

”Det er en længere proces end bare de her år for, at unge skal stoppe med at ryge. Om de helt holder op, det ved jeg ikke, så finder de nok bare på noget andet. Der er også nogen unge, som nok har brug for de her stimulanser løbende.”

(Informant, erhvervsuddannelse)

Overordnet set ser det derfor ud til, at der er færre, der ryger i skoletiden på ungdomsuddannelserne, men noget tyder også på, at der er brug for en fortsat opmærksomhed – særligt blandt de ungdomsuddannelser, hvis elevmasse er mere udfordret på andre punkter, f.eks. på FGU-skoler, hvor rygning generelt set er mere udbredt.

Flere af informanterne udtrykker, at de i forbindelse med de lovgivningsmæssige tiltag har oplevet nogle uforudsete konsekvenser i form af bl.a. naboklager over elevernes rygning. Dette var særligt et problem før indførelsen af røgfri skoletid, hvor det var tilladt at ryge uden for skolens matrikel. Således oplevede ungdomsuddannelserne klager fra deres lokalområder, fordi eleverne i stedet stod hos naboerne og røg. Flere af de adspurgte mener, at dette problem er blevet mindre på nuværende tidspunkt, fordi normen er blevet, at man ikke ryger i skoletiden. En informant beskriver f.eks.:

”Det har været nemmere med røgfri skoletid, for så behøver man i hvert fald ikke have den diskussion mere om, hvor man så gør det henne.”

(Informant, erhvervsuddannelse)

Der er dog stadig nogle ungdomsuddannelser, som oplever at få naboklager, fordi rygningen har flyttet sig fra skolens område eller lige udenfor til andre steder, hvor det er mere skjult for skolens personale, som det beskrives i følgende citat:

”Det er lidt det, der sker, før stod de her på skolen og røg, nu går de rundt og gemmer sig alle mulige steder i byen – og vi kan ikke gå rundt og jage dem, det kommer simpelthen ikke til at ske.”

(Informant, erhvervsuddannelse)

4.1.4 Rygeforebyggelse på nuværende tidspunkt

Det er forskelligt, hvor meget selve rygeforebyggelsen fylder på de enkelte ungdomsuddannelser på nuværende tidspunkt. Blandt de fleste på gymnasierne fylder rygeforebyggelsen meget lidt, og er ikke noget, de tænker over til dagligt. For nogle handler det om, at de har lagt et stort stykke arbejde i starten af projektet, som viser en effekt på nuværende tidspunkt. Andre beskriver, at de ikke har set grund til at bruge store mængder af ressourcer på rygeforebyggelse, eftersom det ikke fylder i hverdagen. Desuden er der mange andre konkurrerende problematikker, der fylder i undervisningen og blandt eleverne, og her bliver rygning sjældent prioriteret fremfor andre emner. Eksempelvis beskriver en informant:

”Rygning er i konkurrence med en masse andre emner, f.eks. Ukraine eller bæredygtighed, og eftersom det ikke er et stort problem, så fylder det ikke i skoletiden. Der er andre, vigtige ting, der fylder.”

(Informant, gymnasium)

På andre uddannelsesstyper fylder arbejdet med rygning stadig en væsentlig del. En informant på en erhvervsuddannelse beskriver eksempelvis at se arbejdet med at indføre røgfri skoletid som *”en proces, og vi bliver ikke røgfri fra dag ét af.”* Desuden nævner flere informanter på FGU-skolerne og erhvervsuddannelserne, at de mangler de fornødne ressourcer til at kontrollere og håndhæve deres rygepolitik. De udtrykker, at der simpelthen hverken er tid eller personale til at patruljere i pauserne på og uden for uddannelsesinstitutionernes matrikel. Til gengæld udtrykkes det blandt disse informanter, at de er motiverede til at arbejde med røgfrihed på deres ungdomsuddannelser

og at hjælpe eleverne til at blive røgfri, men at de har brug for hjælp til at komme i mål med at implementere indsatserne.

COVID-19-pandemien har, ifølge informanterne, påvirket arbejdet med projektet og implementeringen af røgfri skoletid. Dog stikker oplevelserne lidt i hver sin retning; nogle ungdomsuddannelser oplevede, at nedlukningerne gav anledning til en frisk start, når eleverne kom tilbage, hvad også angik rygereglene og røgfrihed. Dem, som ikke havde prøvet at gå på uddannelsen før eller under COVID-19-pandemien, havde således ikke andet at forholde sig til, end at ungdomsuddannelsen er røgfri. Andre oplevede, at nedlukningen udfordrede deres arbejde med rygeforebyggelse. Dette drejede sig især om de ungdomsuddannelser, som havde planlagt diverse aktiviteter, workshops, temadage, aftaler med rygestopvejledere m.m., som blev aflyst i forbindelse med nedlukningen af landet. Flere nævner, at mange af de tiltag, som de havde sat i værk tidligere skulle løbes i gang igen, og at der ville være et efterslæb i forhold til dette arbejde.

4.1.5 Snus

Næsten alle informanter har nævnt snus³ som en udfordring. En informant beskriver f.eks., at der er en *"mode-bevægelse henimod snus – blandt både drenge og piger – at det er smart, og det er det stadigvæk."* Blandt andre informanter nævnes det, at snus fylder rigtig meget blandt eleverne, og at det er særligt populært blandt drengene.

Både informanter fra gymnasierne, erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne nævner snus, og de lader til at føle en afmagt over for problemet. Selvom røgfri skoletid også indebærer snusfri skoletid, er det i praksis svært for de ansatte at gøre noget ved elevernes brug af snus. Særligt håndhævelse og kontrol af de unges forbrug er vanskeligt, eftersom det er mindre synligt end cigaretrykning. En informant beskriver f.eks.:

"Vi kan jo ikke se det – jeg kan jo ikke gå hen og sige åbn munden! Det er kun, hvis de deler det med hinanden, og det må de jo heller ikke. Vi kan se, hvis de deler det, men det er jo ikke forbudt at have det i lommen."

(Informant, erhvervsuddannelse)

Det er således meget vanskeligt for de ansatte at vide, hvordan de skal håndtere og også at få et overblik over, hvor stort omfanget er. Desuden nævner flere, at de ansatte mangler viden og informationsmaterialer om snus og de eventuelle effekter og risici forbundet med brugen, som de f.eks. har om rygning. Det er informanternes oplevelse, at de unge ikke oplever snus som lige så usundt, og nogle oplever det som helt ufarligt sammenlignet med almindelig cigaretrykning. Dette handler også om, at der ikke er den samme evidens for de skadelige effekter af snus, hvilket kan være med til at retfærdiggøre blandt eleverne, at de bruger det. Nogle af ungdomsuddannelserne har lavet deres egne plakater og materiale omkring snus med hjælp fra Kræftens Bekæmpelse, og nogle har lavet aftaler med tandlæger i forhold til at informere eleverne omkring konsekvenserne af snus for tænderne. Dog føler de fleste af ungdomsuddannelserne sig dårligt klædt på til at tage disse snakke med eleverne.

Informanterne oplever desuden, at snus fylder blandt eleverne i forskellige arenaer af deres liv. Særligt i fritidslivet spiller snus også en rolle. Informanterne efterspørger derfor en større samlet indsats omkring snus, som sætter ind alle de steder, som unge befærder sig i deres dagligdag.

³ Selvom næsten alle informanter omtaler dette forbrug som snus, ved vi fra andre studier, at det oftest er nikotinposer, der er tale om. I det følgende anvendes betegnelsen snus

Hvad angår, hvad man kan gøre ved snus, nævner flere af informanterne, at man bør gøre mere på den strukturelle plan. Ligesom man ved rygning har gjort meget på den lovmæssige plan, føler de ikke, at lovgivningen er fulgt med i samme grad, når det gælder snus. En informant beskriver i den forbindelse:

”Man skal have mod til at gøre det, der virker, nemlig at gøre noget ved prisen. Det skal koste noget mere.”
(Informant, gymnasium)

4.1.6 Rygning i forhold til andre sundhedsudfordringer

Mens snus bliver nævnt som en af de helt store udfordringer på ungdomsuddannelserne på nuværende tidspunkt, er et andet vigtigt fremtidigt fokuspunkt elevernes mentale sundhed. En informant på et gymnasium nævner f.eks. at *”mental skrøbelighed er et langt større problem [end cigaretter], men det er også farligere at gøre noget ved.”* At mental sundhed er en udfordring, der fylder hos de unge, er et synspunkt, der går igen blandt mange af informanterne på tværs af uddannelsesstederne. Dette er for mange informanter en mere presserende problematik end rygningen, samtidig med at det også er en problematik, der kan forstærke behovet for at ryge. Altså at de unge, som er presset mentalt, er også mere tilbøjelige til at bruge rusmidler, herunder rygning eller snus. Nogle af informanterne nævner i den forbindelse, at de oplever at mangle redskaber til at arbejde med elevernes mentale sundhed, som rækker ud over deres rygning og motivation til at ryge.

Ifølge informanterne har COVID-19 og nedlukningerne desuden påvirket elevernes rygning og generelle trivsel. Særligt nævnes det, at nedlukningerne, og isolering hjemme, har påvirket elevernes mentale sundhed negativt.

4.1.7 Betydning af lovgivningen

Lovgivningen har for flere ungdomsuddannelser – også blandt dem, som har været på forkant med at indføre røgfri skoletid – været vigtig i indførelsen af røgfri skoletid og i samtalen med elever omkring, at de nu ikke længere må ryge i skoletiden. På nogle ungdomsuddannelser, som har indført røgfri skoletid før lovgivningen trådte i kraft, har de har brugt argumentet om, at *”eleverne kan lige så godt vænne sig til det, fordi det alligevel bliver lov om lidt”*.

Flere ungdomsuddannelser nævner, at lovgivningen har givet deres arbejde med rygeforebyggelse en form for legitimitet og et rygstød, grundet at andre – eksperter og politikere – bakker op om, at det er en god idé at have røgfri skoletid, og det ikke bare er et lokalt påfund fra den enkelte skole eller kommune. I forlængelse af dette nævnes også, at det har været givende, at alle ungdomsuddannelser i landet har samme opgave, og at det ikke kun er enkelte ungdomsuddannelser, som har taget beslutningen. Det giver en følelse af, at de alle er i samme båd, og at alle skal løfte opgaven. Dog nævner nogle af ungdomsuddannelserne også – særligt erhvervsuddannelser og FGU-skolerne – at de oplever det som en stor og nærmest urimelig opgave at skulle være den udøvende instans, der skal håndhæve lovgivningen. Det betragtes som en, der rækker ud over deres normale, og for dem at se, væsentligste arbejdsområder, som er at hjælpe de unge bedst muligt til at gennemføre en uddannelse. Selvom ungdomsuddannelserne fuldt påtager sig rollen som dannelsesinstitution, føler flere ansatte på ungdomsuddannelserne, at det er en ubehagelig opgave, som er blevet dem pålagt, nemlig at være *”politibetjente”* over for de unges rygning. Det nævnes i den forbindelse, at ungdomsuddannelserne ikke kan og bør stå alene med opgaven, men at andre organisationer – kommuner, stat og erhvervslivet (herunder praktikpladserne) – også bør påtage sig dele af ansvaret for, at restriktionerne kan få effekt. Når det er sagt, har alle informanter givet udtryk for, at deres uddannelsesinstitution aktivt er gået ind i projektet og har arbejdet med at indføre og implementere røgfri skoletid.

4.1.8 Betydning af partnerskabet

Særligt de ungdomsuddannelser, der indførte røgfri skoletid før lovgivningen, beskriver partnerskabet i projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* og samarbejdet med kommunen og regionen som positivt og som en god støtte. I den forbindelse nævner flere, at det bl.a. har været givende og meningsfuldt at indgå i den erfaringsudveksling, som har været på tværs af ungdomsuddannelserne, og at de ungdomsuddannelser, som har været lidt foran med implementering, har kunnet give erfaringer videre til de andre ungdomsuddannelser. Dette har været i form af bl.a. oplæg og ved netværksmøder. Ungdomsuddannelserne med erfaring har været med til at vise vejen for, at det faktisk er muligt og overskueligt at indføre røgfri skoletid. Flere påpeger således, at det har givet en form for tryghed at vide, at andre ungdomsuddannelser er lykkedes med at implementere røgfri-regler uden de store udfordringer. Det skal dog nævnes, at det særligt er på de gymnasiale uddannelser, at det beskrives som mindre udfordrende at implementere røgfri skoletid og håndhæve rygereglerne. Nogle ungdomsuddannelser, som først har indført røgfri skoletid, da det blev et lovkrav, har alligevel haft glæde af partnerskabet, fordi de har kunne *"sidde med ved bordet"*, få idéer og blive inspireret til deres arbejde med rygeforebyggelse, mens de selv har taget tilløb til at indføre røgfri skoletid.

På nogle ungdomsuddannelser beskrives det, at der i forvejen har været et etableret netværk på tværs af ungdomsuddannelserne i kommunen. Blandt andre ungdomsuddannelser har der enten ikke været særlig mange andre ungdomsuddannelser, eller de har ikke haft et samarbejde ungdomsuddannelserne imellem omkring rygning eller andre problematikker, som kan være fælles på tværs af uddannelserne. Der er også flere ungdomsuddannelser, som ikke har samarbejdet med kommunen eller regionen omkring rygeforebyggelse. Fælles for dem er, at de ikke har oplevet rygning som en udfordring på deres uddannelsesinstitution, eller at de ønskede at gøre det på deres egen måde. En informant beskriver:

"Det har ikke været nødvendigt for os at være en del af det, for det har været helt uproblematisk. Det har ikke været sådan et issue."
(Informant, gymnasium)

4.1.8 Arbejdet med materialer

Region Syddanmark har udviklet og stillet en række materialer og tiltag til rådighed for ungdomsuddannelserne og kommunerne i regionen. Særligt kampagnematerialet, såsom bannere og roll-ups, som synliggør, at skolen har røgfri skoletid, er brugt blandt ungdomsuddannelserne. Nogle ungdomsuddannelser har dog lavet deres eget materiale for at synliggøre røgfri skoletid, enten fordi de ønskede en lidt mere humoristisk vinkel og mindre fokus på forbud, et andet design, eller fordi de ønskede bannere, som markerer, at skoletiden både skal være nikotin- og tobaksfri (inkl. nye produkter som snus og nikotinposer). Generelt har stemningen været, at kampagnematerialet og skiltningen har medvirket produktivt til at synliggøre og fastholde politikken om røgfri skoletid.

Flere af de adspurgte har desuden benyttet sig af de rygestoptilbud, som kommunen har stillet til rådighed. Et gennemgående tema på tværs af ungdomsuddannelserne er dog, at meget få af eleverne, såvel som de ansatte, har taget imod rygestoptilbuddene eller deltaget i korte samtaler om tobak. En informant nævner, at i en dialog med sine elever har de givet udtryk for, at de selv ønsker at håndtere deres rygning, og at de ikke ønsker hjælp fra uddannelsesinstitutionen eller andre steder fra.

I forhold til hvorvidt materialet påvirker elevernes opfattelser af rygning, er der varierende holdninger blandt informanterne. Hos nogle informanter synes oplysning om konsekvenser at være vejen at gå, mens andre mener, at det er bedst at tale med eleverne om rygning på en nysgerrig måde

og derigennem påvirke deres holdninger og motivation, fordi oplysning *"preller af på eleverne."* En informant beskriver f.eks.:

"Man skal afholde sig fra at være bedrevidende eller missionære, det reagerer jeg selv på, og det gør andre også. Man skal i stedet have dialogen med eleverne."
(Informant, gymnasium)

4.2 Kommuner

Fælles for de informanter, som arbejder i kommunerne med rygning og rygeforebyggelse er, at de har haft et samarbejde med ungdomsuddannelserne – det er dog vidt forskelligt, hvor meget samarbejde der har været, og hvordan samarbejdet har udmøntet sig. I nogle kommuner har der på tværs af alle institutioner, både i kommunen og blandt ungdomsuddannelserne, været en fælles ambition om røgfrihed, hvilket bl.a. har omfattet røgfri skoletid for elever og ansatte på ungdomsuddannelserne og røgfri arbejdstid i kommunen. Dette har enten været på baggrund af tilslutning til regionens projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*, eller et eget ønske i kommunen om at blive røgfri.

I andre kommuner er det lovgivningen, der har været udgangspunktet for, at ungdomsuddannelserne er blevet røgfri, og det har ligeledes også været udgangspunktet for samarbejdet mellem kommuner og ungdomsuddannelser imellem omkring røgfri skoletid. I det følgende beskrives, hvad samarbejdet mellem kommunerne og ungdomsuddannelserne har bestået i, hvordan kommunerne har understøttet ungdomsuddannelserne i at indføre røgfri-regler, og hvilken rolle partnerskabet omkring rygeforebyggelsen har haft.

4.2.1 Samarbejde mellem kommuner og ungdomsuddannelser

Nogle af kommunerne har haft et kontinuerligt samarbejde med deres respektive ungdomsuddannelser omkring rygeforebyggelse og implementeringen/understøttelse af røgfri skoletid. Dette har bl.a. bundet i et allerede eksisterende samarbejde og netværksstruktur forud for projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser*, som har været meningsfuld at bygge videre på i forbindelse med dette projekt. Det nævnes, at det etablerede samarbejde har gjort det nemmere at skabe et rum til at samarbejde omkring rygning på tværs af ungdomsuddannelserne og med kommunen. I praksis har samarbejdet indbefattet møder i løbet af skoleåret, enten online eller fysisk, hvor arbejdet med røgfri skoletid diskuteres og vendes, og der er plads til at erfaringsudveksle. Dette rum bruges dog også til at vende andre problematikker relateret til ungdomsuddannelserne, hvad angår sundhed og trivsel. En informant beskriver deres struktur således, at de i et netværksforum mødes flere gange i løbet af skoleåret, hvor undervisere eller studievejledere er repræsenteret fra de forskellige ungdomsuddannelser i kommunen sammen med repræsentanter fra kommunen, herunder sundhedskonsulenter eller sundhedschef. Dette er for at skabe et rum for, at ungdomsuddannelserne kan sparre på tværs, men også for at afdække, hvad der er af lokale udfordringer, som kommunen kan være med til at understøtte. Konkret i forhold til projekt *Røgfri Ungdomsuddannelser* blev et indledende møde afholdt, hvor det blev drøftet, hvad projektet var og ungdomsuddannelsernes eventuelle udfordringer og bekymringer i forhold til at indføre røgfri skoletid, og kommunen bød ind med, hvad de havde af understøttende indsatser at tilbyde. En anden informant beskriver i forhold til samarbejdet med ungdomsuddannelserne således:

"Grunden til, vi kom så godt fra start, det er helt klart, hvis man kan gøre tingene på tværs – og mødes og understøtte og støtte hinanden i det her. Så det er ligegyldigt hvor du går, for vi er enige om, at vi arbejder med de her ting. Vi er kommet godt fra start, fordi det er lykkedes os at samle skolerne og sige, at vi står sammen om det her."
(Informant, kommune)

På tværs af flere kommuner nævnes det ligeledes, at en fælles front omkring rygning er vigtig, og at ungdomsuddannelserne og kommunen er sammen om at skabe en kultur(forandring). Dette har udmøntet sig på forskellig vis; i nogle kommuner betød det, at alle ungdomsuddannelser besluttede sig for at indføre røgfri skoletid på samme tid. I andre kommuner besluttede én eller flere ungdomsuddannelser at indføre røgfri skoletid først, hvor de andre fulgte trop senere, eller da lovgivningen blev indført. Eksempelvis beskriver en informant, at det faktisk skabte en positiv indflydelse, at én ungdomsuddannelse gik forud for de andre og implementerede røgfri skoletid, hvor det skabte en effekt, der motiverede flere af kommunens ungdomsuddannelser til at følge trop:

”De skoler, der ikke var hoppet med på vognen, kunne stadig sidde med ved bordet, følge med i processen og blive klædt bedre på, til når de selv skulle indføre røgfri skoletid. Altså, hvor de tænker, okay, hvis I gør det, så kan vi også – vi er sammen om det her.”

(Informant, kommune)

I andre kommuner påpeges det, at der ikke har været et etableret samarbejde forud for projektet. Blandt informanterne i disse kommuner nævnes det, at det har været svært at skabe kontakt til deres ungdomsuddannelser og få en idé om, hvad de har brug for fra kommunens side i arbejdet med rygning. Dette kan ifølge informanterne handle om, at ungdomsuddannelserne ikke oplever, at de har brug for hjælpen, hellere vil klare det selv, eller at de ikke har været klar over, hvad kommunen kan hjælpe med i forbindelse med rygeforebyggelsen. Det har varieret, hvordan kommunen og ungdomsuddannelserne har haft kontakt omkring rygeforebyggelsen i de tilfælde, hvor der ikke allerede var en etableret netværksstruktur. I de fleste tilfælde har det været en sundhedskonsulent i kommunen, der har taget fat i de respektive ungdomsuddannelser og dermed været opsøgende i forhold til at stille deres kompetencer og materialer til rådighed, mens det blandt andre har været ungdomsuddannelserne selv, der har kontakten kommunen for at få hjælp eller materialer. Eksempelvis beskriver en informant, at de i starten af projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* brugte en del ressourcer på løbende at kontakte ungdomsuddannelserne til trods for, at et par af ungdomsuddannelser ikke responderede på deres henvendelser. Med tiden har det ændret sig til, at kommunen ikke kontakter disse ungdomsuddannelser længere med hensyn til rygning og rygeforebyggelse, men at det i stedet er ungdomsuddannelserne selv, der tager kontakt, hvis de har brug for noget fra kommunen. Dette begrundes også med, at de i kommunen har begrænsede ressourcer, så de hellere vil lægge deres kræfter i at bistå med hjælp til de ungdomsuddannelser, som opsøger hjælpen.

Informanterne fortæller, at dét der særligt er kendetegnende, når der har været et godt samarbejde mellem kommunen og ungdomsuddannelserne, har været en høj grad af organisatorisk motivation og forpligtelse til at arbejde med rygeforebyggelsen, og hvor der også i forvejen har været et godt samarbejde omkring andre områder. Således nævnes det, at relationen mellem kommunen og den enkelte ungdomsuddannelse er essentiel for samarbejdet. Der har dog været stor forskel på, hvor stort et behov, ungdomsuddannelserne har haft for hjælp. Eksempelvis er nogle af kommunerne forholdsvis små og består blot af en enkelt ungdomsuddannelse eller et par, mens andre har haft en række forskellige uddannelser af forskellig karakter. Overordnet set nævnes det, at de gymnasiale uddannelser i kommunerne har haft det lettere ved at implementere røgfri skoletid, men at det også i høj grad handler om, at der ikke har været en stor udfordring i forhold til, at eleverne ryger. Samtidig har det været sværere og mere krævende på erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne. Til gengæld nævner flere af informanterne, at der i deres kommune har været en høj grad af engagement fra særligt nogle af erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne i forhold til at implementere røgfri skoletid og at bruge kommunen til understøttende indsatser. I andre kommuner er det særligt

gymnasierne, der arbejder mest struktureret og målrettet omkring rygeforebyggelsen på et ledelsesmæssigt niveau, mens der ikke har været en synlig opbakning på erhvervsuddannelserne og på FGU-skolerne. En informant beskriver i den forbindelse:

”Det kan jo også hænge sammen med, at man ved, at det er erhvervsuddannelserne og FGU, som har størst problemer med rygning, og derfor tænker uddannelserne måske, at det er sværest for dem at håndhæve dette. Måske det derfor på et ledelsesmæssigt plan er lidt svært at committe sig til det.”

(Informant, kommune)

Samarbejdet mellem ungdomsuddannelserne og kommunerne har især bestået i rygestopvejledning, hvor kommunen har tilbudt rådgivende tobaks- og rygestopsamtaler. Her har der i nogle tilfælde været et samarbejde omkring, at ansatte eller studievejledere har sørget for at opspore og rekruttere elever til disse samtaler. Hvor dette samarbejde er kommet op at stå, beskrives det af informanterne som en rigtig god indsats, som har hjulpet nogle af eleverne. Det beskrives f.eks.:

”Dem, der melder sig til rygestopkursus, vil rigtig gerne stoppe og være uafhængige af rygning, og at det ikke skal kontrollere dem, og de arbejder godt med det. Og dem, der ikke gør det, er jo fordi, de har så mange andre udfordringer, at man næsten kan sige, at tobak er deres mindste udfordring. Så de er ikke klar til at arbejde med det.”

(Informant, kommune)

Der er dog også nogle informanter, der beskriver et ønske og ambition om et fælles arbejde i at håndhæve og implementere røgfri skoletid, men at det i praksis er mere vanskeligt end som så. Det har været svært for ungdomsuddannelsernes ansatte at rekruttere elever til rygestopsamtaler, og det har været svært for kommunens ansatte at få aftaler i stand med elever og ungdomsuddannelserne om diverse indsatser. Noget af dette drejer sig også om, at ungdomsuddannelserne har travlt med mange ting samtidigt, og at rygeforebyggelse og røgfri skoletid i nogle tilfælde kommer i anden række. For en del af informanterne drejer det sig derfor om at gøre sig relevant for ungdomsuddannelserne og tale ind i deres virkelighed; det er vigtigt, at indsatserne, de tilbyder, også er nogle, som ungdomsuddannelserne kan prioritere og implementere i deres hverdag på ungdomsuddannelserne.

4.2.2 Ressourcer til at arbejde med rygeforebyggelse

Der er store forskelle på tværs af kommunerne i forhold til, hvordan de har grebet arbejdet med rygeforebyggelsen an. I nogle kommuner har der været ansat en medarbejder dedikeret til projektet, som har stået til rådighed for ungdomsuddannelserne, hvis de har haft brug for materialer eller rygestoptilbud, eller har afholdt events/workshops og temadage eller undervisning på ungdomsuddannelserne og koordineret med f.eks. Kræftens Bekæmpelse. I nogle kommuner har de også stået for at facilitere netværksmøder på tværs af ungdomsuddannelserne og at udvikle materiale, som ungdomsuddannelserne kan bruge, hvor der tages udgangspunkt i de udfordringer og problematikker, der er identificeret på møderne. I nogle kommuner har der også været afsat økonomiske midler til at understøtte implementeringen af røgfri skoletid på ungdomsuddannelserne, hvilket bl.a. har indebåret økonomisk støtte til udpegede kontaktpersoner for implementeringen af røgfri skoletid på de respektive ungdomsuddannelser.

I andre kommuner har der ikke været afsat den samme grad af ressourcer, hvor det i stedet har været ansatte, som også varetager en række andre emner relateret til ungdomsuddannelserne inden for sundhed og trivsel. Hos disse ansatte har rygeforebyggelsen ikke nødvendigvis fyldt meget i deres arbejde, men har været ét ud af en række emner, som deres daglige arbejde omfatter. Dette kan også have drejet sig om, at der er et lille antal af ungdomsuddannelser i kommunen,

som kan have haft varierende grader af udfordringer med rygning, som derfor har krævet en mindre indsats fra kommunens side i forhold til understøttelse.

4.2.3 Snus

Af alle informanter beskrives snus som en stor udfordring i deres arbejde og ude på ungdomsuddannelserne. Det er noget, der i stadig stigende grad er blevet populært blandt de unge, og en informant beskriver i den forbindelse at være blevet ”... overhalet indenom af snus. Den havde vi ikke set den komme, da vi startede projektet.”

Det nævnes især, at de oplever at mangle materialer og viden omkring, hvordan man snakker med de unge omkring snusbrug, og hvilke indsatser og initiativer der skal igangsættes for at flytte på de unges holdninger til og brug af snus. Sammenlignet med rygning føler kommunerne sig ikke i samme grad klædt på til at understøtte ungdomsuddannelserne i at håndtere udfordringerne med snus. En informant beskriver f.eks. at ”*famle lidt i blinde*”, når det handler om snus, mens en anden informant udtrykker det således:

”Men vi mangler viden om snus. Hvad skal man tage fat i, når man snakker snus med eleverne? Vores rygestopvejleder bliver lige nu nødt til bare at prøve sig frem, når det handler om snus. Det er en svær opgave.”
(Informant, kommune)

Mens nogle informanter fortæller, at det især er på gymnasierne, at snus er et problem, oplever andre informanter, at det er en udfordring på alle uddannelsesstyperne i kommunen. Dette betyder også helt konkret, at der er nogle ungdomsuddannelser, herunder FGU-skoler og erhvervsuddannelser, som har fortsatte udfordringer med rygning, men som også har fået udfordringer med snus.

I nogle kommuner har de forsøgt at få en dialog med de unge på ungdomsuddannelserne for at blive klogere på, hvad det handler om for dem, når de bruger snus, og hvad der ville virke for dem i forhold til forebyggende indsatser. Mens det har været svært at rekruttere unge til disse samtaler, har nogle unge givet deres perspektiver. Her blev øgede priser på snus nævnt som en vigtig faktor, men også at få mere viden og oplysning omkring snus, hvad det gør ved kroppen, og om det er farligt. En informant beskriver i den forbindelse:

”Det her med at male fanden på væggen og en løftet pegefinger... og vi mener tit, at det er ikke vejen at gå. Men de her mente i hvert fald, at hvis det virkelig havde været mere up front, og der ligesom var blevet gjort opmærksom på det, så havde det været en øjenåbner for dem.”
(Informant, kommune)

4.2.4 Mental sundhed

Blandt mange af de adspurgte informanter, nævnes det, at mental sundhed er et af de vigtigste fokuspunkter, som deres arbejde fremover vil fokusere på, når det gælder understøttelse af ungdomsuddannelserne. Det nævnes således, at det ikke er rygning, der kommer til at fylde, men derimod de unges generelle trivsel. Samtidig nævnes det, at det er en stor udfordring, kommunerne og ungdomsuddannelserne står overfor, da det ikke er så ligetil at arbejde med de unges mentale sundhed. En informant har i den forbindelse følgende refleksion:

”Nu her med røgfri fremtid, har vi jo... vi føler os privilegerede. Vi får masser af nyheder fra Røgfri Fremtid og Kræftens bekæmpelse, forskere... Vi er virkelig privilegerede.”

rede på det område, også fordi der er stærk evidens. Det er ikke så meget til diskussion, mens mental sundhed er noget sværere at håndtere. Det er ikke nemt det her, det er det ikke, men vi skal støtte op om hinanden til at få det til at fungere.”

(Informant, kommune)

Samtidig oplever de et efterslæb efter COVID-19 pandemien i forhold til de unges sociale liv, og at flere unge døjer med ensomhed, samtidig med et generelt stort præstationspres blandt de unge, der kræver et stort fokus fra ungdomsuddannelsernes og kommunens side.

Samspelet mellem rygning eller snusbrug og mental sundhed nævnes også af nogle af informanterne. Med dette menes, at informanterne i deres samtaler med unge og de ansatte ude på ungdomsuddannelserne oplever, at de, der fortsat ryger eller bruger snus, ofte bruger tobak- og nikotinprodukter til at dulme andre udfordringer. Altså at snus og cigaretter kan være med til at give de unge en form for ro, når hverdagen og skolepresset stresser.

4.2.5 Betydning af partnerskabet

De fleste af de adspurgte informanter udtrykker at have haft stor gavn af partnerskabet med regionen. Særligt nævnes projektlederen i Region Syddanmark som en vigtig sparringspartner, der har haft en stor betydning for de ansatte i kommunen i forbindelse med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*. Dette handler især om, at hun har været meget synlig og stillet sig selv til rådighed, og informanterne har haft en oplevelse af at kunne trække på viden og erfaringer hos regionen. Desuden har de haft en tryghed i at vide, at der er hjælp at hente, hvis de møder udfordringer i arbejdet med rygeforebyggelse og i samarbejdet med ungdomsuddannelserne. Kickoff-arrangementerne har endvidere bidraget til inspiration og erfaringsudveksling til brug ude i dagligdagen hos kommunerne og i kontakten med ungdomsuddannelserne. Ligeledes har regionen været med til at formidle kontakt på tværs af kommunerne og ungdomsuddannelserne, som har givet uundværlig erfaringsudveksling, herunder at kommuner og ungdomsuddannelser, som er gået forud for de andre, har været med til at be- og afkræfte fordomme og forventninger omkring implementeringen af røgfri skoletid. Dette beskrives f.eks. af en informant for afgørende for deres arbejde med at indføre røgfri skoletid, at de har haft andres erfaringer at læne sig op ad:

”Erfaringsudveksling med andre ungdomsuddannelser, som er nået langt, har været vigtigt – altså, hvor meget tid bruger I, hvad gør I, hvor mange har I smidt ud. De [ungdomsuddannelserne] har fået af- og bekræftet nogle ting i, hvor svært det er at arbejde med det.”

(Informant, kommune)

4.2.6 Arbejdet med materialer og indsatser

De fleste af de adspurgte informanter har brugt flere af de materialer og indsatser, der er stillet til rådighed fra regionens side. Især kampagnematerialet, det vil sige bannere og roll-ups, har informanterne nyttigt informeret ungdomsuddannelserne i deres kommune om og sørget for at bestille hjem. Desuden nævnes uddannelse af rygestopkonsulenter og rygestoptilbud til de unge som en væsentlig del af deres arbejdsrolle i forhold til rygeforebyggelsen på ungdomsuddannelserne. Hjemmesiden om et røgfrit Syddanmark har ydermere bidraget til informanternes viden om tobak og de skadelige konsekvenser af brugen, som de har brugt i deres snakke og arbejde med ungdomsuddannelserne. Der er dog forskel fra kommune til kommune, hvor meget yderligere de har stillet til rådighed for ungdomsuddannelserne af understøttende indsatser. Nogle informanter har udarbejdet eget materiale til infoskærme og til ophængning på ungdomsuddannelserne eller udarbejdet nye bannere eller plakater med særligt fokus på snus.

Yderligere har nogle informanter lavet overskuelige oversigter til deres ungdomsuddannelser om, hvad de kan tilbyde dem af indsatser, og der har været mulighed for, at den enkelte uddannelse har kunnet skræddersy en pakke med indsatser, som ledelsen og de ansatte mener fungerer til deres uddannelse. Disse pakker eller "spisesedler" omfatter bl.a. pop-up events, herunder quiz og konkurrencer samt oplysning omkring tobak, miljø og etik, afhængighed og flertalsmisforståelser, tobakssamtaler og rygestopkurser. Flere af disse tiltag, f.eks. pop-up events er lavet i samarbejde eller med sparring fra regionen. Desuden har flere af informanterne på baggrund af netværket på tværs af kommuner og ungdomsuddannelser erfaret, hvordan de kan inspirere ungdomsuddannelserne til at lave tiltag, der fremmer det sociale på ungdomsuddannelsen, der ikke handler om rygning. En informant beskriver i den forbindelse:

"Det handler om at stille noget andet til rådighed på skolerne, det kan være brætspil, bordtennis, boldspil, som de unge kan lave i stedet [...]. Eller at strikke, gå en tur – samles om noget andet end det her [rygning]. Det handler om at bruge det, der er i de rammer der, hvor de er."

(Informant, kommune)

5. Diskussion

Diskussionen er opdelt i to overordnede dele, som har fokus på henholdsvis implementering af indsatser og samarbejde i partnerskabet, hvilket efterfølges af et kort afsnit om målopfyldelse. Dernæst præsenteres metodiske overvejelser og slutteligt implikationer for praksis.

5.1 Implementering af indsatserne

I dette afsnit diskuteres evalueringens resultater omkring implementeringen af *Røgfri Ungdomsuddannelser*. Heriblandt hvordan ungdomsuddannelserne har arbejdet med de forskellige materialer, der er stillet til rådighed af Region Syddanmark, hvordan de har arbejdet med rygereglerne, samt hvilke gode erfaringer og udfordringer, uddannelsesstederne har haft.

Baseret på resultaterne af evalueringen, er der en tendens til, at færre ryger cigaretter i skoletiden nu sammenlignet med tidligere. Dette begrundes i interviewene især med, at der er indført røgfri skoletid, som gør det forbudt at ryge i den tid, de er på uddannelsen. Et andet perspektiv er, at den generelle samfundsmæssige stemning og holdning til rygning har ændret sig markant i løbet af de seneste år. Fra at være accepteret i det offentlige rum, er det i dag færre og færre steder, hvor det er tilladt at ryge offentligt. Ifølge Sundhedsprofilen for Region Syddanmark ses der ligeledes en fallende andel af de unge, der ryger dagligt over tid; fra 21,2 % i 2010 til 10,8 % i 2021 blandt drengene og fra 16,6 % i 2010 til 9,2 % i 2021 blandt pigerne i aldersgruppen 16-24 år (5). Samme tendens ses på landsplan – der er dog en lidt større andel af drengene i Region Syddanmark, der ryger dagligt, sammenlignet med det nationale gennemsnit (9,2 %) (9). Et af målene med projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* er, at under 10 % af de unge i regionen ryger (se også målopfyldelse i afsnit 5.3).

På tværs af uddannelsestyper, er der er markante forskelle i andelen af elever, der ryger. Mens rygning generelt fylder meget lidt på de gymnasiale uddannelser, er det en væsentligt større udfordring på erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne. Nogle overvejelser blandt informanterne handler om, at rygning betragtes som et mindre problem hos mange af de elever, der ryger. Der er ofte flere og overlappende problematikker og generel stor udsathed, og derfor ses rygning ikke som største problem blandt denne gruppe af elever. Det drejer sig særligt om flere af de elever, som går på FGU-skolerne, der kæmper med f.eks. hårdere stofmisbrug, psykisk eller fysisk sygdom eller andre psykosociale udfordringer, og som bruger cigaretter som en måde at dulme diverse udfordringer på. En væsentlig pointe, som fremhæves flere steder, er, at de unges trivsel og mentale sundhed opleves som et stigende problem og en mere påtrængende og væsentlig opgave. Hensynet hertil virker, i visse situationer, vigtigere end de unges rygning, og hensynet til den enkelte elev bliver, fra et pædagogisk synspunkt, vigtigere end håndhævelsen af rygepolitikken.

Selvom arbejdet med rygeforebyggelse generelt tages meget seriøst, virker arbejdet med mental sundhed nogle gange som vigtigere og mere grundlæggende for elevernes generelle trivsel og for deres mulighed for at gennemføre, eller blive ordentligt klædt på til at gennemføre, en ungdomsuddannelse. I forlængelse heraf ses det i Sundhedsprofilen for Region Syddanmark, at der er en større andel, der ryger dagligt, blandt personer, som har ringere mental sundhed (5). Disse fund understreger samspillet mellem rygning og mental sundhed, og at indsatser med fordel kan tage højde for dette. Sammenhængen ses dog særligt tydeligt for den generelle befolkning (16+ år) i undersøgelsen, mens sammenhængen ikke er lige så udtalt blandt den yngre aldersgruppe (16-24-årige).

Rygeforebyggelsen fylder i varierende grad på ungdomsuddannelserne på nuværende tidspunkt. Dette er både tydeligt i den kvantitative og kvalitative delundersøgelse. Opdelt på uddannelsestype er der en større del af erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne, som angiver at kontrollere elevernes rygning ofte, mens det sjældnere gør sig gældende for gymnasierne. Det handler muligvis om, at der ikke er så mange, der ryger på gymnasierne – og at der derfor ikke er samme behov som på erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne. Disse fund kunne dog også pege på et stort engagement til at håndhæve rygereglene blandt de uddannelser, som oplever rygning som en udfordring, dvs. på erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne. Desuden gør især FGU-skolerne i højere grad brug af f.eks. henvisninger til Stoplinien eller andet kommunalt rygestoptilbud, ligesom de også i højere grad angiver, at de giver en mundtlig advarsel eller sender eleverne hjem, såfremt reglerne overtrædes. Resultaterne tyder på, at FGU-skolerne overordnet set er meget motiverede til at arbejde med rygeforebyggende tiltag og røgfri skoletid.

Samtidig er der sket en væsentlig stigning i brugen af røgfri tobak, herunder snus og nikotinposer. Eksempelvis viser spørgeskemaundersøgelsen, at mere end halvdelen af respondenterne vurderer, at der er flere eller væsentligt flere, der bruger snus på nuværende tidspunkt end tidligere. Samme tendens gør sig gældende i de kvalitative interviews, hvor størstedelen af informanterne nævner snus som en voksende problematik på ungdomsuddannelserne i forhold til arbejdet med ryge- og nikoteforebyggelse. Der ses ikke tydelige tendenser i brugen af snus fordelt på uddannelses typer. Der er dog enkelte FGU-skoler, som ikke oplever snus som et gennemgående problem, men som stadig har udfordringer med rygningen. På både gymnasier og erhvervsuddannelser opleves udfordringer med snus – mens gymnasierne ikke har udfordringer med rygningen, har de altså et nyt problem med snus. Problematikkerne omkring snus knytter sig især til, at ungdomsuddannelserne ikke ved, hvordan de skal håndhæve reglerne omkring røgfri skoletid, når det gælder snus. Brugen af snus er mindre synligt, medmindre eleverne deler det med hinanden i skoletiden, hvor de ansatte har mulighed for at se og påpege det. Desuden mangler der evidens omkring de skadelige konsekvenser af snus. I Sundhedsprofilen for Region Syddanmark ses det blandt de 16-24-årige, at 10,7 % af drengene og 3,1 % af pigerne bruger røgfri tobak (det vil sige snus, nikotinposer og lign.) dagligt (5). Der ses således markante kønsforskelle i brugen af snus og nikotinposer, og blandt drengene er andelen, der bruger snus eller nikotinposer på niveau med andelen, der ryger cigaretter. Flere af informanterne i interviewundersøgelsen bemærker ligeledes, at snus især er populært blandt drengene. Andre oplever, at det i stigende grad er populært blandt begge køn.

Generelt er det en opfattelse på ungdomsuddannelserne, og især erhvervsuddannelser og FGU-skoler, at implementering af røgfri skoletid og tobaksforebyggelse opleves som en stor opgave. Og de føler, at de står meget alene med det udøvende arbejde. I den forbindelse oplever informanterne, at arbejdet med rygeforebyggelse på ungdomsuddannelserne ville være mere menings- og virkningsfuldt, hvis den generelle lovgivning på tobaksområdet blev strammere, herunder f.eks. stigning i priserne på tobak til et niveau, hvor de unge ikke har råd. Desuden efterspørges et større pres på erhvervslivet og de arbejdspladser, der er praktiksteder for og aftagere af de studerende på erhvervsuddannelserne, at de tager del i rygeforebyggelsen og eksempelvis gør deres arbejdspladser røgfri. I denne opfattelse ligger der en formodning om, at arbejdet med tobaksforebyggelse blandt unge ville give mere mening og skabe flere resultater, hvis der var sammenhæng i holdninger til og regler for tobak på tværs af de arenaer, som de unge færdes i.

5.2 Samarbejde i partnerskabet

I dette afsnit diskuteres ungdomsuddannelsernes og kommunernes oplevelser af samarbejdet i partnerskabet, herunder hvordan de involverede parter har oplevet samarbejdet.

Det har været varierende, hvorvidt ungdomsuddannelserne har gjort brug af tilbud fra kommunen i forbindelse med arbejdet med røgfri skoletid, herunder rygestoptilbud, pop-up events, temadage og undervisning inklusiv de materialer, som Region Syddanmark har stillet til rådighed for kommunerne og ungdomsuddannelserne. Mange af ungdomsuddannelserne har dog gjort brug af kampagnemateriale, herunder bannere og roll-ups for at synliggøre, at de har røgfri skoletid, mens enkelte har lavet deres egne plakater og bannere, der har et anderledes design eller har fokus på snus. De fleste af ungdomsuddannelserne udtrykker, at de har haft et udmærket samarbejde med kommunerne, og at de har haft glæde af de indsatser, der har været stillet til rådighed. Flere nævner dog, at eleverne ikke har været interesserede i at gøre brug af indsatserne, særligt rygestoptilbuddene. Både rekruttering til rygestoptilbud samt fastholdelse har været vanskeligt, men også elevernes holdninger til disse tilbud har i flere tilfælde været, at rygning og eventuelt rygestop ikke er noget, uddannelsesinstitutionen skal blande sig i, og at det er noget, eleverne selv ønsker at klare. Selvom ungdomsuddannelserne fremhæver partnerskabet og samarbejdet med kommunerne som værdifuldt, føler de, at de også på områderne omkring trivsel og mental sundhed kunne bruge opmærksomhed og samarbejde. Desuden nævnes det, at snus er en problematik, som de ikke føler, at de har de nødvendige materialer eller viden om til at tage snakken med eleverne. I forhold til rygning føler de sig således godt klædt på til at undervise og informere i de skadelige konsekvenser af brugen, og evidensen er stærk – hvorimod når det gælder snus og forebyggelse heraf, føler de sig mere på bar bund.

Blandt kommunerne har der i de fleste tilfælde været et samarbejde med enten alle eller nogle af ungdomsuddannelserne i deres pågældende kommune, og også her har samarbejdet set vidt forskelligt ud. Blandt kommunerne nævnes en række parametre som vigtige for at lykkes med projektet i forhold til at indføre røgfri skoletid. Særligt samarbejdet på tværs af ungdomsuddannelserne og kommunen påpeges; de ungdomsuddannelser, der har etableret et samarbejde og kontinuerligt rum til at diskutere udfordringer og muligheder for rygeforebyggelsen, har lykket godt med projektet. Ifølge informanterne skaber det et overblik og en tryghed, at der er hjælp at hente, og at ungdomsuddannelserne ikke sidder alene med opgaven om at implementere røgfri skoletid og forebygge rygning. Kommunen kan med fordel være initiativtager eller facilitator af disse møder, f.eks. sørge for at sætte et møde i kalenderen, og at der er en kontinuerlig sparring. Ifølge kommunerne er ungdomsuddannelsernes ledelsesmæssige engagement forskelligt. Der, hvor det lykkes, er der ofte et synligt ledelsesmæssigt engagement og en tovholder på projektet. Ifølge informanterne bør ledelsen på den pågældende ungdomsuddannelse også være tydelige omkring, hvilken rolle underviserne har i forbindelse med projektet.

Størstedelen af de adspurgte i kommunerne har udtalt sig positivt om samarbejdet med regionen. Det forstås i flere sammenhænge på den måde, at regionen har været med til at skabe rammerne for og understøtte samarbejdet mellem kommunerne og ungdomsuddannelserne. Der er på baggrund af projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser* skabt et rum til at arbejde med røgfrihed, og mange – særligt kommuner – har haft gavn af kickoff-arrangementer, hvor der har været plads til erfaringsudveksling og inspiration til deres eget arbejde med røgfrihed. Det er vigtigt at påpege, at der altid vil være forskellige positioner i et partnerskab, og de forskellige aktører har således forskellige perspektiver og forudsætninger for at indgå i et partnerskab. Derfor vil kommunerne og ungdomsuddannelserne også lægge vægt på forskellige ting i et partnerskab, som det f.eks. også er tydeligt i denne evaluering; kickoff-arrangementerne er taget varmt imod blandt kommunerne, og ungdomsuddannelserne har i højere grad fokuseret på de nære indsatser på deres uddannelsesinstitution, f.eks. bannere og roll-ups, implementering af indsatser og håndhævelse af rygeregler. Generelt lader det dog til at være en fordel med et partnerskab, fordi de forskellige organisationer kan bidrage med forskellige kompetencer, ressourcer og muligheder. Ungdomsuddannelserne, kommunerne og regionen kan således samlet set løfte opgaven bedre, end hvis nogen af dem stod alene.

5.3 Målopfyldelse

Dette afsnit indeholder en kort beskrivelse af målopfyldelse for de overordnede mål for projektet *Røgfri Ungdomsuddannelser*.

1. Rygeandelen blandt unge i Region Syddanmark er faldet til under 10 % målt i Sundhedsprofilen (5).

Den seneste Sundhedsprofil for Region Syddanmark viser, at der blandt 16-24-årige er 10,0 %, som ryger dagligt. Opdelt på køn er der en lidt større andel blandt drengene (10,8 %) sammenlignet med pigerne (9,2 %), der ryger dagligt. Sammenligner man med tal fra 2010, er der sket et fald blandt begge køn: fra 21,2 % i 2010 til 10,8 % i 2021 blandt drengene og fra 16,6 % i 2010 til 9,2 % i 2021 blandt pigerne i aldersgruppen 16-24 år (5).

2. Alle ungdomsuddannelser har som minimum røgfri skoletid, og mindst halvdelen har også røgfri arbejdstid.

Størstedelen af uddannelsesinstitutionerne angiver, at de har indført røgfri skoletid for elever og røgfri arbejdstid for de ansatte (89 %). En mindre andel (8 %) angiver, at de har indført røgfri skoletid for elever, men ikke røgfri arbejdstid for de ansatte. Disse udgøres primært af gymnasier. De uddannelser, der angiver ikke at have indført røgfri skoletid/arbejdstid (3 %), er uddannelsessteder, der tilbyder VUC & HF samt kortere kurser.

3. Mindst en tredjedel af FGU-skolerne har røgfri skole- og arbejdstid.

Alle deltagende FGU-skoler angiver, at de har indført både røgfri skoletid og røgfri arbejdstid. Evalueringen viser samtidig, at især FGU-skolerne oplever, at det kan være vanskeligt at arbejde med røgfrihed i det daglige.

5.4 Metodiske overvejelser

Der er en række metodiske overvejelser, som bør nævnes i forbindelse med fortolkningen af evalueringens fund. Disse henfører både til den kvantitative og kvalitative del af undersøgelsen.

Blandt andet er størstedelen, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, enten ledere eller rektorer på ungdomsuddannelserne. Dette kan have en betydning for fortolkningen af resultater fra undersøgelsen, som muligvis ikke er repræsentative for de andre ansatte på ungdomsuddannelserne. Eksempelvis ses det i den kvantitative delundersøgelse, at næsten alle respondenter vurderer, at der er ledelsesmæssig opbakning til at arbejde med røgfrihed på ungdomsuddannelserne. Disse svar kunne have set anderledes ud, hvis respondenterne primært udgjorde lærere og andet personale. På den anden side kan det være en fordel, at ledelsen har været mest repræsenteret, da de muligvis har et større overblik over implementeringen af røgfri skoletid, og over hvordan den nuværende rygeadfærd og rygeforebyggelse på de respektive ungdomsuddannelser ser ud. Desuden er der nogle overvejelser omkring opdelingen på uddannelsesstyper, som kan være mere eller mindre retvisende. Eksempelvis er VUC & HF lagt sammen med uddannelsesinstitutioner, som tilbyder kortere kurser. Der vil uundgåeligt også være tilfælde, hvor nogle af uddannelsesstyperne kan overlappende, men hvor det er opdelt i hver sin kategori. Et eksempel på dette er kategorierne 'VUC & HF samt kortere kurser' og 'gymnasium', da et gymnasium også kan tilbyde HF, som kan have andre problematikker eller udfordringer sammenlignet med gymnasiet. Disse nuancer er ikke mulige

at få frem i nærværende undersøgelse. Overvejelserne omkring opdelingen bygger på en pragmatisk tilgang, hvor der er nok respondenter i hver gruppe til at få viden om og vise de overordnede forskelle på tværs af uddannelsestyperne.

I den kvalitative delundersøgelse er der nogle metodiske overvejelser i forbindelse med de informanter, der har sagt ja til at deltage i interviewene. Ud fra de mailkorrespondancer, som intervieweren har haft med mulige informanter, er det tydeligt, at mange af de deltagende informanter har haft noget at sige i forbindelse med deres arbejde med røgfrihed. Enkelte har responderet, at de ikke ønskede at deltage i et interview. Blandt ungdomsuddannelserne var det især begrundet med, at de ikke har haft et samarbejde med regionen eller kommunen omkring røgfrihed, og blandt kommunerne har det især handlet om, at rygning og rygeforebyggelse ikke er prioriteret i deres kommune, eller at det ikke har fyldt i deres arbejde. De kvalitative fund skal derfor ses i lyset af, at de informanter, som har deltaget, muligvis også har taget særligt ejerskab i arbejdet med røgfrihed og i samarbejdet med forskellige partnere.

5.5 Implikationer for praksis

På baggrund af nærværende evaluering er der en række pointer, der med fordel kan overvejes i det fremtidige arbejde med rygeforebyggende og andre sundhedsfremmende indsatser målrettet elever på ungdomsuddannelserne. Først og fremmest er det vigtigt at bemærke, at ungdomsuddannelserne langt fra er en homogen størrelse. Indsatser omkring rygeforebyggelse har været afhængige af kapacitet og ressourcer på de enkelte uddannelsesinstitutioner foruden et organisatorisk engagement og forpligtelse til projektet. Desuden er der væsentlige forskelle i, hvor meget hjælp og hvor mange ressourcer, de enkelte institutioner har brug for at få tilført udefra, eftersom rygning har været mere udbredt nogle steder end andre. Generelt kan det fremhæves, at de ungdomsuddannelser, hvor der er flere rygere, kræver flere ressourcer og mere understøttelse end de øvrige ungdomsuddannelser; erhvervsuddannelserne og FGU-skolerne har således større udfordringer med elever, der ryger, sammenlignet med gymnasierne, og FGU-skolerne har generelt en elevgruppe karakteriseret af stor udsathed, sammenlignet med de andre uddannelsestyper.

Desuden må det betragtes som en proces at skabe kulturændringer på ungdomsuddannelserne. Interviewene med ungdomsuddannelserne viser således, at der i løbet af få år er sket mange ændringer i forhold til unges rygning, og der er generelt færre og færre, der ryger i skoletiden på ungdomsuddannelserne. For mange ungdomsuddannelser, særligt gymnasierne, har det været en positiv oplevelse at arbejde med projektet, der i flere tilfælde har været lettere end først antaget. Mange ungdomsuddannelser har lavet et grundigt forarbejde med inddragelse af elevråd, ansatte, ledelsen og kommunen i forhold til at udvikle indsatser og lave en plan for implementering og håndhævelse af rygeregler. Erfaringerne har i den forbindelse været, at det med tiden er blevet lettere at fjerne rygning i skoletiden – godt hjulpet på vej af projektet fra Region Syddanmark, men også af lovgivningen på området, der forbyder rygning i skoletiden. Der er desuden en generel forventning om, at færre unge med tiden vil stille spørgsmålstejn til, hvorvidt man har lov til at ryge i skoletiden, fordi de nye og yngre elever er tilvænnet en røgfri stemning helt fra folkeskolen. Disse refleksioner understreger pointen om, at det er vigtigt og essentielt at få flere – og helst alle – arenaer i spil, hvor de unge færdes. Så helhedsorienteret og fælles en indsats, det er muligt at lave på tværs af f.eks. ungdomsuddannelserne, forenings- og fritidslivet og i det offentlige rum, desto større er sandsynligheden for, at unge ikke bliver eksponeret for og påvirket til at ryge.

Mental sundhed og snus nævnes som de vigtigste problematikker, som ungdomsuddannelserne står overfor i forhold til de unge. Erfaringerne fra partnerskabet omkring *Røgfri Ungdomsuddannelser* kan muligvis overføres til nye indsatser, som også har fokus på en bred indsats på tværs af di-

verse aktører, herunder kommunen, regionen og ungdomsuddannelser. Et eksempel på en indsats, hvor der er fokus på samarbejde på tværs af forskellige aktører, er ABC for mental sundhed, hvor der arbejdes på at fremme befolkningens mentale sundhed med udgangspunkt i et stærkt partnerskab på tværs af kommuner, foreninger, organisationer og forskere med udgangspunkt i en fælles forskningsbaseret forståelses- og arbejdsramme (12). Inspiration kan også trækkes fra det arbejde, der er lavet i Island omkring rusmiddelforebyggelse, den såkaldte islandske model. Denne model bygger på en lokalsamfundsbase, hvor skolen, foreningslivet og forældrene sammen er med til at skabe rammerne for de unges liv, som ikke har rusmidler som omdrejningspunkt (13). Flere informanter i denne evaluering påpeger, at eksempelvis snus ikke kun fylder på ungdomsuddannelserne, men også i fritidslivet. Erfaringerne fra Island kan muligvis bidrage med inspiration til samarbejdet med foreningslivet. En kortlægning af litteratur omkring den islandske model viser bl.a., at deltagelse i organiseret idræt mindsker sandsynligheden for at bruge rusmidler, herunder alkohol, snus og cigaretter. Organiseret idræt dækker over idræt, som er voksenstyret og adskiller sig fra det ikke-organiserede, som f.eks. er i fitnesscentre, hvor unge selv styrer og planlægger deres aktiviteter.

Ungdomsuddannelsernes fokus på mental sundhed og de pædagogiske udfordringer når de skal implementere og håndhæve røgfri skoletid, kalder på flere muligheder for erfaringsudveksling mellem ungdomsuddannelser på de forskellige uddannelsestyper. Dette indebærer vidensdeling med fokus på praktiske eksempler og erfaringer, hvor det er lykket at tage dialogen med elever, for hvem rygning synes at være det mindste problem. Et forum for erfaringsudveksling kunne eventuelt skabes i partnerskabet, af region eller kommunerne, for at supplere kickoff-arrangementer, materialer og øvrig støtte med et mødested for lærere og andre aktører, som står overfor og skal håndtere og udøve de pædagogiske processer i hverdagen, hvor undervisning og andre opgaver også fylder.

6 Referencer

1. Eriksen L, Davidsen M, Jensen HAR, Ryd JT, Strøbæk L, White ED, et al. Sygdomsbyrden i Danmark: risikofaktorer. København, Danmark: Sundhedsstyrelsen; 2016.
2. Vestbo J, Pisinger C, Bast LS, Gyrd-Hansen D. Forebyggelse af rygning blandt børn og unge. Hvad virker? Copenhagen: Vidensråd for Forebyggelse. København, Danmark; 2018.
3. U.S. Department of Health and Human Services. Preventing tobacco use among youth and young adults: a report of the Surgeon General. Atlanta, GA: Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention (US), National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health; 2012.
4. Kræftens Bekæmpelse og TrygFonden. Røgfri Fremtid [<https://www.cancer.dk/roegfrifremtid/>].
5. Region Syddanmark. Hvordan har du det? Trivsel, sundhed og sygdom blandt voksne i Region Syddanmark 2021. Vejle, Danmark: Region Syddanmark; 2022.
6. Kvale S, Brinkmann S. InterView. Introduktion til en håndværk. 2. udgave. København, Danmark: Hans Reitzels Forlag; 2009.
7. Terry G, Hayfield N, Clarke V, Braun V. Thematic analysis. The SAGE handbook of qualitative research in psychology. London; 2017;2:17-37.
8. Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology. 2006;3(2):77-101.
9. Pedersen MT, Lund L, Bast LS. Brug af røgfri nikotinprodukter blandt unge: §RØG – en undersøgelse af forbrug af snus, tyggetobak og nikotinposer. København, Danmark: Sundhedsstyrelsen; 2022.
10. Pedersen MT, Lund L, Bast LS. §RØG–En undersøgelse af tobak, adfærd og regler: Udvalgte tendenser 2021, rapport 3. København, Danmark; 2022.
11. Rosendahl H, Davidsen M, Møller SR, Román JEI, Kragelund K, Christensen AI, et al. Danskernes sundhed: Den Nationale Sundhedsprofil 2021. København, Danmark: Sundhedsstyrelsen; 2022.
12. Hinrichsen C, Koushede VJ, Madsen KR, Nielsen L, Ahlmark NG, Santini ZI, et al. Implementing mental health promotion initiatives—process evaluation of the ABCs of mental health in Denmark. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2020;17(16):5819.

13. Kjeld SG, Lund L, Andersen S. Kortlægning af den islandske model: Familie, venner og fritid som beskyttende faktorer for unges rusmiddelbrug. København, Danmark: Statens Institut for Folkesundhed; 2021.